

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของจังหวัดเพชรบุรี เพื่อให้การศึกษาวิจัยมีข้อมูลพื้นฐานและหลักวิชาเพื่อสนับสนุนการวิจัย การอภิปรายผลในการวิจัยครั้งนี้ จึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ตามลำดับ ดังนี้

1. หลักการทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
3. ปัจจัยพื้นฐานในการบริหารการศึกษาระดับปฐมวัย
4. หลักการแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักการทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย

ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย

กู๊ด (Good, 1995 : 200) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง โครงการหรือหลักสูตรที่จัดสำหรับเด็กในโรงเรียนเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล

เขาวพา เดชะคุปต์ (2552 : 14) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวจะมีลักษณะแตกต่างไปจากระดับอื่นๆ ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานบุคลิกภาพและการพัฒนาทางสมอง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กในวัยนี้มีชื่อเรียกต่างกันไปหลายชื่อ ซึ่งแต่ละโปรแกรมมีวิธีการและลักษณะในการจัดกิจกรรมซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยพัฒนาเด็กในรูปแบบต่าง ๆ กัน

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2554 : 1) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็ก 6 ขวบแรก เป็นการจัดการศึกษาเพื่อการดูแล และสร้างเสริมเด็กให้พัฒนาเต็มศักยภาพด้วยการเรียนรู้ที่ถูกต้องชัดเจน ลักษณะการจัดการเรียนการสอนจึงมุ่งจำเพาะไปที่การพัฒนาเด็กโดยการจัดการเรียนการสอนให้ตรงระดับพัฒนาการตามวัย และส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมให้ตรงกับความต้องการและความสนใจ สร้างความพร้อมให้เด็กเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพมีบุคลิกภาพดี

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี เพราะเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานบุคลิกภาพและการพัฒนาทางสมอง ซึ่งจะต่างไปจากการศึกษาระดับอื่นเพื่อมุ่งหวังให้เด็กได้รับการพัฒนาในทุก ๆ ด้านเพื่อเป็นพื้นฐานในการที่จะก้าวเข้าสู่ระดับประถมศึกษา ซึ่งถือเป็นจุดสำคัญที่ควรมีการวางแผนและจัดโปรแกรมการศึกษา ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก

ความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัย

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 6 ปี เป็นระยะที่เด็กเกิดการเรียนรู้มากที่สุดในชีวิต และเริ่มเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว สนใจ อยากรู้อยากเห็น มีการเลียนแบบผู้ใหญ่ สิ่ง que เด็กเรียนรู้เหล่านี้มีอิทธิพลต่อชีวิตในอนาคตของเด็กเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ ฟรอยด์ เชื่อว่าประสบการณ์ในวัยเด็กจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ

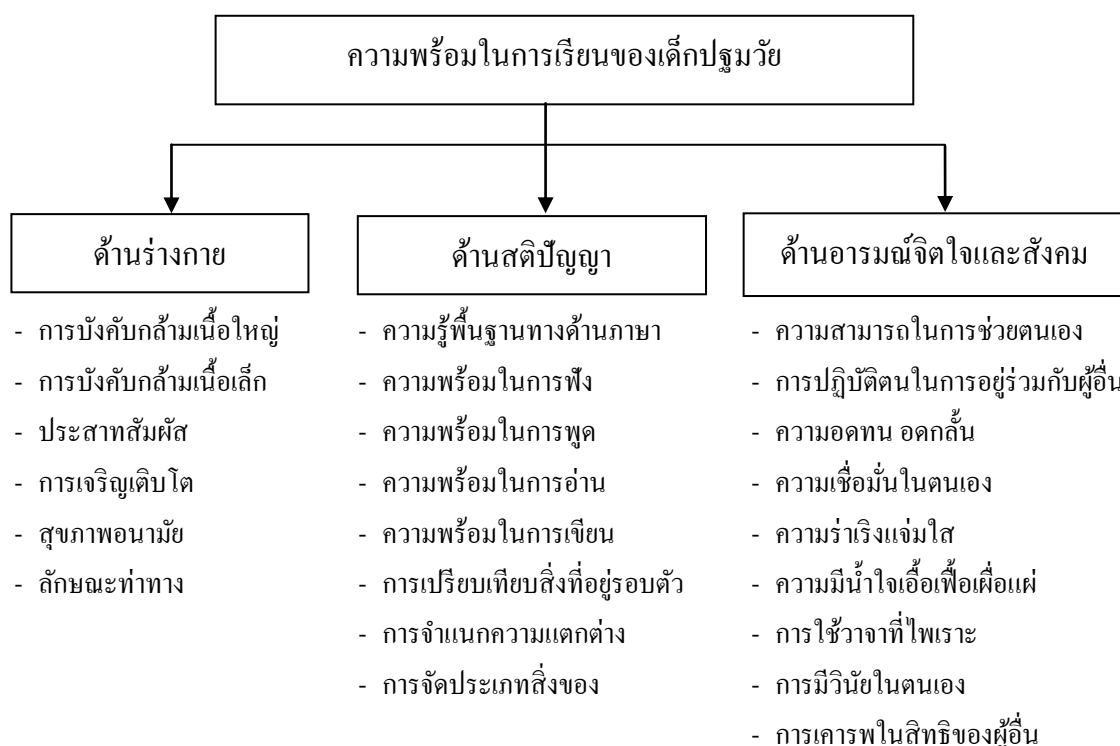
เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ ช่วงอายุที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างยิ่งคือ ช่วงอายุในเด็กปฐมวัย หากเด็กไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอในขั้นใดจะเกิดการชะงัก (Fixation) และมีผลให้เกิดพฤติกรรมถดถอย (Regression) เกิดความคับข้องใจมีปัญหาต่อการพัฒนาของเด็กส่วน

อีริกสัน (Erikson, 1996 : 32-38) ได้ให้ความเห็นว่าวัย 2-5 ปี เป็นวัยที่กำลังเรียนรู้ต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว หากสภาพแวดล้อมที่เด็กประสบอยู่ ช่วยสร้างเสริมให้เด็กเกิดความรู้สึกที่ดีเด็กจะเกิดความเชื่อมั่น มีความคิดริเริ่ม ถ้าสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสมเด็กก็จะเกิดความคับข้องใจมองโลกในแง่ร้าย และขาดความเชื่อมั่นในตนเองในด้านพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัย

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาปฐมวัยให้กับเด็กอายุ 2-5 ปี จึงมีความสำคัญต่อการวางรากฐานของชีวิตเด็กต้องได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างต่อเนื่อง หากเด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเหมาะสม เด็กจะสามารถพัฒนาพร้อมที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

จุดมุ่งหมายของการศึกษาปฐมวัย

ราซี ทองสวัสดิ์ และคณะ (2549 : 19-20) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ไม่ใช่เพียงแต่เป็นการเตรียมให้เด็กพร้อมที่จะเข้าเรียนต่อในชั้นประถมศึกษาเท่านั้น แต่เป็นการศึกษาที่ช่วยเด็กให้มีชีวิตที่สมบูรณ์แบบตามที่เด็กปฐมวัยพึงจะมี เพราะเด็กวัยนี้เป็นวัยที่พร้อมจะเรียนรู้ครูและผู้เกี่ยวข้องต้องมีวิธีสอนที่เหมาะสมเพื่อให้เด็กดำรงชีวิตในวัยเริ่มต้นด้วยความสุขและมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ไปได้อย่างเต็มที่ คือ ความพร้อมในการเรียนของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย ความพร้อมด้านร่างกาย ความพร้อมด้านสติปัญญา และความพร้อมด้านอารมณ์จิตใจสังคม รายละเอียดดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แผนภูมิความพร้อมในการเรียนของเด็กปฐมวัย

ที่มา : (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2555 : 81)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2555 : 1-2) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านอารมณ์จิตใจสังคมและด้านสติปัญญา ดังต่อไปนี้

1. มีร่างกายเจริญเติบโต แข็งแรงสมบูรณ์ มีความสามารถในการใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายได้คล่องแคล่วและมีสุขนิสัยที่ดี
2. มีความสามารถที่จะช่วยตัวเองได้ตามวัย
3. มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
4. มีคุณธรรมและจริยธรรม
5. มีความรัก ชื่นชม และภูมิใจในศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามของชาติ
6. เห็นคุณค่า สามารถอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
7. เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
8. มีความสามารถในการใช้กระบวนการเรียนรู้ มีประสาทสัมผัสที่ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และใช้ภาษาในการสื่อความหมายได้คล่องแคล่ว

คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557 : 6, 26) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กอายุแรกเกิด - 5 ปี

โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย ด้านอารมณ์จิตใจ สังคม และด้านสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัยความสามารถ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้เด็กมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัยและมีสุขภาพ สุขนิสัยที่ดี
  2. ใช้อวัยวะของร่างกายได้คล่องแคล่วประสานสัมพันธ์กัน กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง
  3. มีสุขภาพจิตดี มีความสุขและแสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับวัย
  4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
  5. รับรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว
  6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
  7. ใช้ภาษาสื่อสาร สื่อความหมายและใช้ภาษาได้เหมาะสมกับวัย
  8. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
  9. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและความเป็นไทย
  10. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
  11. มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
  12. มีจินตนาการความคิดสร้างสรรค์
  13. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ สนใจเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว
- สรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัยคือการมุ่งที่จะพัฒนาและส่งเสริมพัฒนาการตามวัยของเด็กเน้นถึงคุณค่าชีวิตของเด็กแต่ละคนมีเสรีที่จะเรียนรู้จากประสบการณ์สร้างสรรค์และส่งเสริมให้เด็กได้มีทักษะต่าง ๆ ที่นำไปสู่การเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อสังคม

หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2555 : 81) การจัดการศึกษาปฐมวัยนั้น มีหลักการที่มุ่งจะพัฒนาเด็กปฐมวัยในทุก ๆ ด้านให้เด็กได้เกิดความพร้อมที่จะเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญและเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กสำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยไว้ว่าให้เด็กทุกคนได้รับโอกาสในการพัฒนาการเตรียมความพร้อมการตอบสนองความต้องการพื้นฐานตามเกณฑ์สถานะความต้องการพื้นฐานของเด็ก ส่งเสริมพัฒนาการรอบด้านรวมทั้งคุณธรรม จริยธรรมจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับธรรมชาติพัฒนาการของเด็ก

ความแตกต่างของแต่ละบุคคลและกับวิถีชีวิตของคนไทย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษา เป็นรูปแบบในระบบโรงเรียน ลักษณะการจัดเป็นหลักสูตรอนุบาล 3 ปี อนุบาล 2 ปี และเด็กเล็ก 1 ปีและรูปแบบนอกโรงเรียนจัดในรูปของศูนย์พัฒนาเด็กประเภทต่าง ๆ สำหรับจุดมุ่งหมายและแนวการจัดประสบการณ์เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้รับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาความพร้อมของเด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สติปัญญา บุคลิกภาพ และสังคมมีการประเมินผล โดยใช้เทคนิควิธีการหลายอย่างตรวจสอบความพร้อมของเด็ก และให้ผู้ปกครอง ได้มีส่วนร่วมในการประเมิน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 1-31) กรมวิชาการ ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยว่าเป็นการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กแรกเกิดจนถึง 6 ปี ทั้งเด็กปกติและเด็กด้อยโอกาสเด็กพิเศษ โดยจัดในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กรอบด้านทั้งทางด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามวัยและตามความสามารถของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถทางด้านการจัดการศึกษาปฐมวัยและครอบครัว ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

สรุปได้ว่าหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอย่างรอบด้านทั้งทางด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์จิตใจและสังคม และตามความสามารถของแต่ละบุคคล ทั้งยังให้ครอบครัวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

รูปแบบของการจัดการศึกษาปฐมวัย

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2552 : 19-20) กล่าวว่า การศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 8 ขวบ ยกเว้นบางประเทศเช่นประเทศไทยอายุ 0-6 ปี ที่กำหนดขึ้นที่บ้าน ศูนย์บริการหรือโรงเรียนก็ได้ โดยรูปแบบของการจัดนี้ จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ จัดที่บ้าน Home-based programs) หมายถึงการจัดบริหารดูแลที่สร้างขึ้นที่บ้านกับอีกลักษณะหนึ่ง คือ จัดสถานบริการ (Center-based programs) เป็นบริหารเด็กกลุ่มใหญ่ ซึ่งในการจัดบริหารจำแนกตามอายุได้ 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มเด็กทารก (อายุ 2 ขวบแรก)
2. กลุ่มเด็กเล็ก (อายุ 2-4 ขวบ)
3. กลุ่มเด็กอนุบาลและประถมต้น (อายุ 5-8 ขวบ)

ด้วยลักษณะความแตกต่างของกลุ่มเด็ก ทำให้สถานบริการและโรงเรียนมีความแตกต่างกัน เพื่อให้สอดคล้องกับ 8 ขวบแรก ที่มีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ละขวบปีมีความแตกต่างและก้าวหน้าของพัฒนาการที่ต่างกันมากด้วยเหตุนี้ทำให้การดูแล การเลี้ยงดู การจัดประสบการณ์ การเรียนแต่ละวัยต่างกัน เป็นเหตุให้มีรูปแบบของการจัดสถานบริการแตกต่างตามวัยของเด็ก ซึ่งอาจจำแนกเป็นกลุ่มได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 สถานที่ที่รับดูแลและเลี้ยงเด็กเล็ก (Nursery) เป็นบริการการดูแลเด็กจำแนกได้เป็นลักษณะดังนี้

1. ศูนย์ดูแลเด็ก (Child care centers) เป็นสถานที่ที่รับดูแลเด็กเพื่อการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ที่ต้องทำงานกลางวัน โดยศูนย์จะเน้นการเลี้ยงดูแก่เด็กมากกว่าการให้การศึกษาของเด็กที่รับดูแลอาจเริ่มตั้งแต่วัยทารกเป็นต้นไป หรือรับเฉพาะเด็กเล็ก อาหารอาจจัดให้เฉพาะกลางวัน เรียกว่า ศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวัน (Day - care center) หรือตลอด 24 ชั่วโมง

2. บ้านรับเลี้ยงเด็ก (Family day care) เป็นครอบครัวที่เปิดบริการรับเลี้ยงเด็กกลางวัน ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ รับเด็กประมาณ 7-12 คน อาจเป็นลูกญาติ ลูกเพื่อน ลูกเพื่อนบ้าน โดยเลี้ยงควบคู่กับลูกตนเอง การดูแลให้การกินอยู่ตามปกติสบายๆ การรับดูแลอาจดูแลทั้งวัน หรือดูแลเป็นชั่วโมง เฉพาะช่วงที่ผู้ปกครองไปธุระก็มี

กลุ่มที่ 2 โรงเรียนเตรียมก่อนเข้าอนุบาล เป็นโรงเรียนที่จัดทำขึ้นเพื่อสนับสนุนการเตรียมเด็กในการเข้าโรงเรียนอนุบาล

กลุ่มที่ 3 โรงเรียนอนุบาล เป็นบริหารการเรียนการสอนเพื่อเตรียมเด็กเข้าเรียน

ในระดับประถมศึกษา รับตั้งแต่อายุ 3-6 ขวบ มี 3 ชั้นเรียน คือ อนุบาล 1 อนุบาล 2 และอนุบาล 3 เป็นการจัดการศึกษาที่รัฐและเอกชนจัดทำขึ้น ไม่นับเป็นการศึกษาบังคับ สำหรับอเมริกา โรงเรียนอนุบาล ที่เปิดในมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัย จัดตั้งขึ้นเพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาเชิงวิชาการเป็นไปตามความต้องการของสถาบันแม่

กลุ่มที่ 4 โรงเรียนเตรียมชั้น ป.1 (Pre-first grade หรือ Junior first grade) เป็นโรงเรียนที่จัดขึ้นสำหรับเด็กที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียนชั้นอนุบาล ได้เข้าเรียนเพื่อปรับตัวก่อนขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เปิดรับเด็กอายุ 6-7 ปี สำหรับประเทศไทยรู้จักกันในนาม ชั้น ป. เตรียม หรือเตรียมชั้นประถมปีที่ 1

กลุ่มที่ 5 โรงเรียนสำหรับเด็กป่วย (Hospital school) โรงพยาบาลบางแห่งจะจัดโรงเรียนในโรงพยาบาลสำหรับเด็กเพื่อได้ศึกษาเล่าเรียน หรือทบทวนบทเรียนขณะอยู่โรงพยาบาล สำหรับเด็กปฐมวัยจะจัดเป็นห้องเล่น (Playroom) เป็นห้องที่จัดเตรียมให้ประโยชน์สำหรับการศึกษาของเด็ก โดยเด็กได้มาเล่นและเรียนรู้ที่ห้องเล่นนี้ แต่บางครั้งผู้จัดอาจต้องไปบริการถึงเตียงหรือห้องเด็กป่วย

ซึ่งจะใช้ในกรณีที่เด็กป่วยไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ โรงพยาบาลเด็กเป็นโรงพยาบาลหนึ่งที่มีการจัดห้องเล่น และการบริการเครื่องเล่นที่เตียงโดยผู้สอนเป็นทั้งครูและพยาบาล

อุดมสิทธิ์ พัทธกุล (2542 อ้างถึงใน ลัดดา เหมาะสุวรรณ และคณะ, 2553 : 6) ได้จัดแบ่งการบริหารเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยไว้ 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การบริการเลี้ยงเด็กกลางวันในครอบครัว (Family day care) เป็นการบริการรับเลี้ยงเด็กในบ้าน ผู้รับเลี้ยงเด็กมักเป็นแม่บ้านที่มีเวลาว่างในช่วงกลางวัน การจัดบริการลักษณะนี้เป็นไป

ในลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ผู้ปกครองที่นำบุตรหลานมาฝากไว้มักจะเป็นผู้ที่คุ้นเคยกัน

2. ศูนย์รับเลี้ยงเด็กกลางวัน (Day care center) เป็นศูนย์ที่รับเลี้ยงเด็กตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป ส่วนใหญ่เด็กที่เข้ามาใช้บริการจะมีอายุตั้งแต่ 2-6 ปี การดำเนินงานของศูนย์รับเลี้ยงเด็กกลางวัน ดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐ ในลักษณะของสถานรับเลี้ยงเด็กในสถานที่ทำงาน นอกจากนี้ยังมีศูนย์ที่ดำเนินงานโดยเอกชน องค์กรเอกชน สมาคม มูลนิธิ องค์กรการกุศลและชุมชน ต้องอยู่ภายใต้การควบคุม และส่งเสริมของกรมประชาสงเคราะห์ ศูนย์รับเลี้ยงเด็กกลางวันส่วนใหญ่จัดบริหารโดยภาคเอกชน

3. การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา (Pre - school program) เป็นการบริการอบรมเลี้ยงดู และพัฒนาความพร้อมของเด็กทุกด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม จริยธรรม สติปัญญา และบุคลิกภาพ เป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน การจัดการศึกษาในระดับนี้มี 3 รูปแบบ คือ ชั้นอนุบาล ใช้เวลาเรียน 2-3 ปี ชั้นเด็กเล็กหรือเตรียมประถมศึกษาใช้เวลาเรียน 1 ปี และจัดในศูนย์พัฒนาเด็ก

ยาวิพา เดชะคุปต์ (2552 : 59) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย ที่นิยมจัดกันเป็นสากล แบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ ศูนย์เลี้ยงเด็ก (Child Care Center) โรงเรียนเด็กเล็ก (Nursery School) และโรงเรียนอนุบาล (Kindergarten) แต่ทั้ง 3 รูปแบบนี้อาจเรียกชื่อแตกต่างกันไปบ้าง รับเด็กอายุตั้งแต่ 2 ปี ครึ่ง ถึง 6 ปี แต่ก็อาจจะมีการยืดหยุ่นได้ เช่น สถานศึกษาของเอกชนบางแห่งอาจรับเด็กตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป สถานศึกษาของรัฐบาลรับเด็กอายุ 4 ปี ขึ้นไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์และความพร้อมของแต่ละสถานศึกษา เป็นสำคัญ โดยไม่มีการกำหนดลงไปว่าควรจะเป็นรูปแบบใด โดยทั่วไป มักเรียกชื่อต่าง ๆ กันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. จุดมุ่งหมายของการจัด
2. เหตุผลและความต้องการของสังคม
3. รูปแบบของการให้บริหารใหม่
4. รูปแบบของสถานที่จัดตั้ง
5. กลุ่มอายุของเด็ก
6. ประเภทของหน่วยงานที่จัด

สรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยนั้นถูกจัดขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับเด็กในช่วงปฐมวัยที่มีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้การดูแลและการเลี้ยงดู การจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ในแต่ละวัยต่างกัน โดยส่วนใหญ่แบ่งออกเป็นศูนย์เลี้ยงเด็ก (Child Care Center) โรงเรียนเด็กเล็ก (Nursery School) และโรงเรียนอนุบาล (Kindergarten) ทำให้เป็นทางเลือกที่หลากหลายให้แก่พ่อแม่และผู้ปกครองที่จะส่งเด็กไปสู่ระบบของการได้รับการศึกษา

ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการจัดการ

แนวคิดและความหมายของการบริหารและการบริหารจัดการ

ความหมายของการบริหารและการบริหารจัดการ ควรทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเป็นเบื้องต้นก่อน กล่าวคือ สืบเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ซึ่งหมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่อาจมีข้อเกี่ยวเนื่องกันที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤๅษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (Family) เผ่าพันธุ์ (Tribe) ชุมชน (Community) สังคม (Society) และประเทศ (Country) เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” รวมทั้งมี “แนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” เพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศของภาครัฐ ในปัจจุบันอาจเรียกว่า “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มนั้น เรียกว่า การบริหาร (Administration) หรือการบริหารราชการ (Public administration) ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการบริหารหรือการบริหารราชการได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีประเทศ ที่นั่นย่อมมีการบริหาร”

คำว่า การบริหาร (Administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “Administrate” หมายถึง ช่วยเหลือ (Assist) หรืออำนวยความสะดวก (Direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “Minister” ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี ถ้ารับความหมายดั้งเดิมของคำว่า Administer หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่าง ๆ

ส่วนคำว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (Profits) หรือกำไรสูงสุด (Maximum profits) สำหรับผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณชนถือเป็นวัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้ (by product) เมื่อเป็นเช่นนี้จึงแตกต่างจากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการสาธารณะทั้งหลาย (Public services) แก่ประชาชน การบริหารภาครัฐทุกวันนี้หรืออาจเรียกว่า การบริหารจัดการ (Management administration) เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจมากขึ้น เช่น การนำแนวคิดผู้บริหารสูงสุด (Chief Executive Officer) หรือซีอีโอ (CEO) มาปรับใช้ในวงราชการการบริหารราชการด้วยความรวดเร็ว การลดพิธีการที่ไม่จำเป็นการลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ และการจูงใจด้วยการให้รางวัลตอบแทน

การบริหาร บางครั้งเรียกว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใด ๆ ของหน่วยงานของรัฐ และ/หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ (ถ้าเป็นหน่วยงานภาคเอกชน หมายถึงของหน่วยงาน และ/หรือ บุคคล) ที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น (1) การบริหารนโยบาย (Policy) (2) การบริหารอำนาจหน้าที่ (Authority) (3) การบริหารคุณธรรม (Morality)

(4) การบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Society) (5) การวางแผน (Planning) (6) การจัดองค์การ (Organizing) (7) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Staffing) (8) การอำนวยการ (Directing) (9) การประสานงาน (Coordinating) (10) การรายงาน (Reporting) และ (11) การงบประมาณ (Budgeting) เช่นนี้ เป็นการนำ “กระบวนการบริหาร” หรือ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” ที่เรียกว่า แพมส์-โพสคอร์ด (PAMS-POSDCoRB) แต่ละตัวมาเป็นแนวทางในการให้ความหมาย

พร้อมกันนี้อาจให้ความหมายได้อีกว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงาน หรือ การปฏิบัติงานใด ๆ ของหน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับ คน สิ่งของ และ หน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น (1) การบริหารคน (Man) (2) การบริหารเงิน (Money) (3) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Material) (4) การบริหารงานทั่วไป (Management) (5) การบริหารการให้บริการประชาชน (Market) (6) การบริหารคุณธรรม (Morality) (7) การบริหารข้อมูลข่าวสาร (Message) (8) การบริหารเวลา (Minute) และ (9) และการบริหารการวัดผล (Measurement) เช่นนี้ เป็นการนำ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” ที่เรียกว่า 9M แต่ละตัวมาเป็นแนวทางในการให้ความหมาย

การให้ความหมายทั้ง 2 ตัวอย่างที่ผ่านมานี้ เป็นการนำหลักวิชาการด้านการบริหาร คือ “กระบวนการบริหาร” และ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” มาใช้เป็นแนวทางหรือกรอบแนวคิดในการให้ความหมายซึ่งน่าจะมีส่วนทำให้การให้ความหมายว่าการบริหารเช่นนี้ครอบคลุมเนื้อหาสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหาร ชัดเจน เข้าใจได้ง่าย เป็นวิชาการ และมีกรอบแนวคิดด้วย นอกจากนี้ 2 ตัวอย่างนี้แล้วยังอาจนำปัจจัยอื่นมาใช้เป็นแนวทางในการให้ความหมายได้อีก เป็นต้นว่า 3M ซึ่งประกอบด้วย การบริหารคน (Man) การบริหารเงิน (Money) และการบริหารงานทั่วไป (Management) และ 5ป ซึ่งประกอบด้วย ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประหยัด ประสานงาน และประชาสัมพันธ์ เพื่อช่วยเพิ่มความเข้าใจการบริหารมากขึ้น จึงขอให้ความหมายคำว่า การบริหารการจัดการ และการบริหารจัดการ ดังนี้

สมพงษ์ เกษมสิน (2553 : 43) กล่าวว่าคำว่า คำว่า การบริหารนิยมใช้กับการบริหารราชการ หรือการจัดการเกี่ยวกับนโยบาย ซึ่งมีศัพท์บัญญัติว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public administration) และ คำว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน หรือการดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดไว้ สมพงษ์ เกษมสิน ยังให้ความหมายการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากล อยู่หลายประการ ดังนี้

1. การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์
2. การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบ
3. การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
4. การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ

5. การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล

6. การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคล กล่าวคือ ความร่วมมือ (Collective mind) จะก่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (Group cooperation) อันจะนำไปสู่พลังของกลุ่ม (Group effort) ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์

7. การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล

8. การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์

9. การบริหารไม่มีตัวตน (intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

อนันต์ เกตุวงศ์ (2553 : 72) ให้ความหมายการบริหารว่าเป็นการประสานความพยายามของมนุษย์ (อย่างน้อย 2 คน) และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดผลตามต้องการ

ไพบุลย์ ช่างเรียน (2552 : 36) ให้ความหมายการบริหารว่า หมายถึง ระบบที่ประกอบไปด้วยกระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคนมาดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ดิน ปรัชญพฤทธิ (2555 : 34) มองการบริหารในลักษณะที่เป็นกระบวนการ โดยหมายถึง กระบวนการนำเอาการตัดสินใจ และนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจ หมายถึง เกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

วิรัช นิภาวรรณ (2551 : 45) แบ่งการบริหารตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งหน่วยงานไว้ 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง การบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเรียกว่า การบริหารรัฐกิจ (Public administration) หรือการบริหารภาครัฐ มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้ง คือ การให้บริการสาธารณะ (Public services) ซึ่งครอบคลุมถึงการอำนวยความสะดวก การรักษาความสงบเรียบร้อย ตลอดจนการพัฒนาประชาชนและประเทศชาติ เป็นต้น การบริหารส่วนนี้เป็นการบริหารของหน่วยงานของภาครัฐ (Public or Governmental Organization) ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เช่น การบริหารงานของหน่วยงานของสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง กรม หรือเทียบเท่าการบริหารงานของจังหวัดและอำเภอ การบริหารงานของหน่วยการบริหารท้องถิ่น หน่วยงานบริหารเมืองหลวง รวมตลอดทั้งการบริหารงานของหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น ส่วนที่สอง การบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐกิจ ซึ่งเรียกว่า การบริหาร ธุรกิจ (Business Administration) หรือการบริหารภาคเอกชนหรือการบริหารของหน่วยงานของเอกชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งเพื่อการแสวงหากำไร หรือการแสวงหากำไรสูงสุด (Maximum Profits) ในการทำธุรกิจ การค้าขาย การผลิตอุตสาหกรรม หรือให้บริการ เห็นตัวอย่างได้อย่างชัดเจนจากการบริหารงานของ บริษัท ห้างร้าน และห้างหุ้นส่วน ส่วนที่สาม การบริหารของหน่วยงานที่ไม่สังกัดภาครัฐ (Non-Governmental

Organization) ซึ่งเรียกย่อว่า หน่วยงาน เอ็นจีโอ (NGO) เป็นการบริหารงานของหน่วยงานที่ไม่แสวงหาผลกำไร (Non-Profit Administration) มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้ง คือการไม่แสวงหาผลกำไร (Non-Profit) เช่น การบริหารของมูลนิธิ และสมาคม ส่วนที่สี่ การบริหารงานของหน่วยงานระหว่างประเทศ (International Organization) มีวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้ง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การบริหารงานของสหประชาชาติ (United Nations Organization) องค์การการค้าระหว่างประเทศ (World Trade Organization) และกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN) ส่วนที่ห้า การบริหารงานขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ การบริหารงานขององค์กรส่วนนี้เกิดขึ้นหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีองค์กรตามรัฐธรรมนูญขึ้น เช่น การบริหารงานของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เป็นต้น องค์กรดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นหน่วยงานของรัฐเช่นกัน แต่มีลักษณะพิเศษ เช่น เกิดขึ้นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว และมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งเพื่อปกป้องคุ้มครองและรักษาสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ปัจจัยพื้นฐานในการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

การบริหารจัดการทุกประเภทจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารจัดการที่สำคัญ ได้แก่ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management) หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า 4M's ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ใช้ในการบริหาร เพราะการบริหารจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพมีปริมาณเพียงพอ ต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการเพียงพอ ต้องมีวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับความต้องการของแผนงานและโครงการและต้องมีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพเพื่อให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2545 : 18) ยังได้กล่าวถึงปัจจัยในการจัดการที่เป็นมูลเหตุที่สำคัญและผู้บริหารทุกคนต้องสนใจในงานด้านการบริหารจัดการ คือ 1) คน (Man) ทรัพยากรบุคคลที่ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่จะก่อผลสำเร็จให้กับกิจการได้อย่างมาก ทั้งนี้ในแง่ของปริมาณและคุณภาพ 2) เครื่องจักร (Machine) คือ เครื่องจักร อุปกรณ์ที่จัดหาและซื้ออย่างพิถีพิถัน เพื่อใช้ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า 3) เงินทุน (Money) นับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรเพื่อหล่อเลี้ยงและเอื้ออำนวยให้กิจกรรมขององค์กรดำเนินไปโดยไม่ติดขัด และ

4) วัสดุสิ่งของ (Material) ถือเป็นปัจจัยที่มีปริมาณและมูลค่าสูงไม่ต่างไปจากปัจจัยตัวอื่น ๆ เพราะวัตถุดิบและสิ่งของเหล่านี้จะต้องมีการจัดหามาใช้ดำเนินการผลิต

ดูบรินและไอแลนด์ (DuBryn and Ireland, 1993 : 245) กล่าวว่า ทรัพยากรองค์การ ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรที่เป็นวัสดุสิ่งของและทรัพยากรสารสนเทศ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2545 : 6-7) ได้สรุปว่า การจัดการเป็นเรื่องของการผสมผสานหรือบูรณาการทรัพยากรการจัดการ ประกอบด้วย คน (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) วิธีการ (Method) ตลาด (Market) ข้อมูลข่าวสาร (Information) และเวลา (Time)

เสกสิฐ เล่ากิจเจริญ (2550 : 7-8) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักการ 4M's ได้แก่

1. ด้านบุคลากร หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ให้บริการหรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน การนิเทศ การบริหารการศึกษาในสถานศึกษาเป็นผู้จัดหาและใช้ทรัพยากรการบริหารอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเงิน วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการเพื่อนำสถานศึกษาไปสู่ความเจริญก้าวหน้า บุคลากรจะต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการในการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อให้การดำเนินงานและการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษามีคุณภาพสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 2) ด้านงบประมาณ หมายถึง แผนการเงินของโรงเรียนที่จัดทำขึ้นโดยการกำหนดรายรับ รายจ่ายของงาน โครงการต่าง ๆ ที่จะดำเนินการ เพื่อให้การจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพื่อการเรียนการสอนของสถานศึกษาจะต้องมีการจัดสรรทรัพยากรและบริหารงานงบประมาณอย่างมีคุณภาพเพื่อจัดหา พัฒนา ปรับปรุง ซ่อมแซม และใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์อย่างประหยัดสุด เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนสูงสุด 3) ด้านวัสดุอุปกรณ์ หมายถึง การจัดซื้อการเรียนการสอน และนวัตกรรมที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อการเรียนการสอน โดยมีระบบการจัดหาและบำรุงรักษาที่มีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งมีการบริการและส่งเสริมการใช้อย่างทั่วถึงและเป็นระบบ การบริหารงานวัสดุอุปกรณ์ที่ดี จะนำไปสู่การบริหารจัดการเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพื่อการดำเนินงานและการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพทำให้การใช้วัสดุอุปกรณ์เป็นไปอย่างเหมาะสมและเกิดคุณค่าตรงกับความต้องการของผู้บริหาร ครูและนักเรียน และ 4) ด้านการจัดการ หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่กลุ่มบุคคลร่วมกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ พฤติกรรมและคุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคมโดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่ การจัดการที่เหมาะสมและคำนึงถึงบุคลากร งบประมาณ วัสดุ

อุปกรณ์จะทำให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีคุณภาพและนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเทคโนโลยีและการสื่อสารตามเป้าหมายที่วางไว้

ในการบริหารจัดการศึกษาในระดับการศึกษาปฐมวัยนี้ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่ สภาพแวดล้อม บุคลากร อาคารสถานที่ และอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน ซึ่งผู้ศึกษาได้นำปัจจัยบางส่วนนำมากำหนดเป็นปัจจัยการบริหารจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สภาพแวดล้อม

บุญเยี่ยม จิตรคอน (2533 : 15 อ้างถึงใน จรรยา ชินสี, 2552 : 8-12) ได้กล่าวว่า สภาพแวดล้อมนับว่ามีอิทธิพล และมีความสำคัญต่อเด็กเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเด็กปฐมวัย สถานที่ให้การศึกษาอบรมเด็กในระดับนี้ควรจัดเตรียม ทั้งสภาพภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียน สิ่งของเครื่องใช้อุปกรณ์ต่างๆ ควรจัดให้เพียงพอเหมาะสมกับวัยและความสนใจและตกแต่งให้น่าดู จัดวางไว้ให้เด็กได้เลือกเล่นอย่างสนุก เลือกใช้และทดลองอย่างสะดวกสบาย ปลอดภัย สำหรับสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา ควรจัดให้มีสภาพคล้ายคลึงบ้านของเด็กให้มากที่สุด เพื่อเด็กจะได้อบอุ่นมั่นใจ สนใจ รักและอยากมาโรงเรียน ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนควรตกแต่งให้สวยงามและได้ประโยชน์ เช่น ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ และต้นไม้ใหญ่ เพื่อให้ได้รับเงาเพื่อความสวยงามและเพื่อความปลอดภัย พื้นสนามควรปรับให้เรียบสม่ำเสมอ ปลูกหญ้าเพื่อความสดชื่นน่าดู ควรดูแลความปลอดภัยไม่ให้มีเศษแก้ว หินคม เพราะอาจเป็นอันตรายต่อเด็กได้ บริเวณสนามควรดูแลรักษาให้สะอาดเรียบร้อย มีที่ทิ้งขยะเป็นสัดส่วน ในสนามควรมีเครื่องเล่นสนาม สำหรับเด็กให้เล่นและออกกำลังกาย นอกจากนี้ควรมีที่เลี้ยงสัตว์ที่ให้ความสวยงามและฝึกนิสัยเด็กให้มีความเมตตา กรุณาต่อสัตว์

เบญจา แสงมณี (2553 : 244) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนของเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

1. สนามของสถานศึกษาเด็กปฐมวัยเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาด้านร่างกายและอารมณ์ของเด็ก สถานศึกษาระดับปฐมวัยจึงควรจัดให้ทั้งสนามหญ้าและสนามเด็กเล่น
2. สวนที่มีอยู่ในสถานศึกษาระดับปฐมวัยช่วยให้เด็กรักธรรมชาติ ไม่ทำลายธรรมชาติที่อยู่รอบตัวเด็ก การทำสวนจึงเป็นกิจกรรมที่จำเป็นสำหรับเด็กปฐมวัย
3. สถานศึกษาระดับปฐมวัยมีหน้าที่ปลูกฝังให้เด็กมีใจเมตตา กรุณา และรักสัตว์ไม่รังแกสัตว์ จึงควรจัดให้มีที่สำหรับเลี้ยงสัตว์ด้วย ส่วนมากจะจัดให้อยู่ใกล้กับสวน หรืออาจเลี้ยงสัตว์บางอย่างไว้ในห้องเรียนได้ ถ้าสัตว์เหล่านั้นไม่ทำให้ห้องเรียนมีกลิ่นหรือสกปรก หรืออาจจัดแขวนกรงสัตว์ไว้ระเบียงหน้าอาคารก็ได้

สนามเด็กปฐมวัยควรแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ

1. สนามหญ้า เป็นสนามที่ปลูกหญ้าไว้ใช้เป็นที่วิ่งของเด็ก อาจใช้เสมือนเป็นห้องเรียนเด็กก็ได้สนามส่วนนี้ควรมีต้นไม้ใหญ่เพื่อให้ร่มเงาเด็ก

2. สนามเด็กเล่น สนามส่วนนี้จะเป็นที่ซึ่งจัดตั้งเครื่องเล่นสนามของเด็กเพื่อส่งเสริมให้เด็กได้เคลื่อนไหว ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ อันได้แก่ แขน ขา และลำตัว เด็กชอบปีนป่าย ห้อยโหน เครื่องเล่นสนามจึงมีลักษณะให้เด็กเล่นตามความต้องการโดยใช้แขนขาออกกำลังกาย สถานศึกษาระดับปฐมวัยส่วนมากมีเครื่องเล่นสนามดังนี้

2.1 ชิงช้า

2.2 สะพานลื่น

2.3 กระดานหก

2.4 ราวไต่

2.5 ราวโหน

2.6 โคร่งไม้

2.7 ม้าหมุน

2.8 เรือไล่

2.9 บ่อทราย และเครื่องมือในการเล่น เช่น เสียมเล็กๆ ถังที่ตักทราย พิมพ์ทำ ด้วยไม้หรือพลาสติกเป็นต้น

2.10 อ่างใส่น้ำและของลอยน้ำพลาสติก เช่น เรือ เป็ด หลา เครื่องตวง เป็นต้น

สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการจัดตั้งเครื่องเล่นสนามสำหรับเด็ก คือ เครื่องเล่นชนิดหนึ่งๆ จะต้องตั้งให้ห่างกันพอสมควร มีเนื้อที่ซึ่งขณะที่เด็กหมู่หนึ่งกำลังเล่นก็จะไม่วิ่งไปโดนหรือชนเด็กกลุ่มอื่นที่กำลังเล่นอยู่และเครื่องเล่นสนามในสถานศึกษาเด็กปฐมวัยอาจสร้างจากวัสดุในท้องถิ่นก็ได้

นอกจากนี้ นภนทร ธรรมบวร (2554 : 176) ได้กล่าวว่าการจัดสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสม ถือเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรปฐมวัย ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ครูบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้ สำหรับการจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนนั้น ควรจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ หรือมุมต่างๆ เช่น มุมภาษา ซึ่งรวมถึงหนังสือนิทานต่างๆ และเทปให้เด็กสำหรับฟังนิทาน หรือฟังเรื่องราวต่างๆ มุมบทบาทสมมุติ มุมบล็อก มุมศิลปะ มุมดนตรี มุมคอมพิวเตอร์ มุมวิทยาศาสตร์ และมุมคณิตศาสตร์ เป็นต้น ส่วนการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกควรจัดให้มีสนามเด็กเล่นและมีอุปกรณ์เครื่องเล่นต่างๆ ซึ่งจะต้องคำนึงความปลอดภัยของเด็ก

ดวงเดือน วังสินธุ์ (2531 : 5 อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2557 : 51) ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้เด็กเกิดความพร้อมในการเรียนชั้นเด็กเล็กจำแนกได้ 2 ประการ คือ ปัจจัยทางบ้านหรือสภาพสิ่งแวดล้อม และปัจจัยทางโรงเรียนหรือการเสริมสร้างนิสัยการเล่าเรียนและฝึกฝน

1. ปัจจัยทางบ้านหรือสภาพสิ่งแวดล้อม

ครอบครัวเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการพัฒนาการของเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสติปัญญา ซึ่งมีความสำคัญต่อการเรียนเป็นอันมาก เพราะเป็นเครื่องมือสำหรับเก็บประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมที่ดีจะช่วยพัฒนาเด็กให้มีสติปัญญาเต็มตามศักยภาพ (Potential) สิ่งแวดล้อมจึงเป็นตัวกระตุ้นภายนอกทั้งหมด ตลอดจนเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อบุคคลที่สมควรเป็นประจําเป็นปกติวิสัย โดยแบ่งออกเป็น 4 ปัจจัยย่อย คือ ปัจจัยทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางด้านคุณภาพของชีวิตครอบครัว และปัจจัยทางด้านโภชนาการบรรยาการภายในบ้านจึงเป็นพื้นฐานการสร้างความพร้อมของเด็กที่สำคัญอย่างหนึ่ง เด็กจะกินอาหาร ดื่มน้ำ แต่งกาย ทำงาน การใช้คำพูด และรู้ศัพท์มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับทุกคนในบ้าน จะพูดจกกันและถ่ายทอดให้ถึงตัวเด็กอย่างสมํ่าเสมอ การให้เด็กดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ ดูรูปภาพ เล่นเกมที่มีผู้ปกครองสนใจ และเหมาะสมกับเด็ก จึงเป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่เด็ก

2. ปัจจัยทางโรงเรียน

ปัจจัยทางโรงเรียนหรือการเสริมสร้างด้วยการเล่าเรียนและฝึกฝนนั้น เพื่อมุ่งส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาทุกด้าน และสร้างความพร้อมในการเรียนโดยมีความเชื่อว่า เด็กเรียนรู้ตลอดเวลาไม่ว่าจะอยู่ที่ใดกับใคร ในสถานการณ์ใด การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับประสบการณ์ ความสนใจ จะทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ การเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้เกิดขึ้นเมื่อเด็กได้สัมผัส จับต้อง ทดลอง ทำตามแบบ ดังนั้นการเรียนรู้ที่ครูเน้นครูบอกนักเรียนรับฟังอย่างเดียวจึงไม่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย เพราะถ้าเด็กได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ย่อมส่งผลถึงการพัฒนา พัฒนาการของเด็กในทุกๆ ด้าน ดังนั้นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาในระดับปฐมวัยจะต้องคำนึงการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กเป็นอย่างยิ่ง

งบประมาณ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2549 : 36-37) กล่าวว่า งบประมาณมีความสำคัญต่อการบริหาร 3 ประการ ดังนี้

1. ความสำคัญต่อการวางแผน งบประมาณเป็นเครื่องมือสำคัญในการวางแผนของฝ่ายบริหาร เพราะการจัดทำงบประมาณจะต้องวิเคราะห์ทางเลือกที่เหมาะสมโดยประหยัดเป็นประโยชน์ และมีความเป็นไปได้ ซึ่งจะต้องกำหนดเป็นวัตถุประสงค์ เป้าหมายของงานที่จะทำ และระยะเวลาของ

การบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ตลอดจนหน้าที่หรือกิจกรรมที่ส่วนต่างๆ ต้องรับผิดชอบ เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายในรูปของ “แผน” หรือ แผนของเงิน

2. ความสำคัญต่อการประสานงาน เมื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมายและแนวทางในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ผลสำเร็จแล้ว เป็นหน้าที่ของหัวหน้าหน่วยงานที่จะต้องวางแผนดำเนินงานในหน่วยงาน ให้ประสานสอดคล้องกันทั้งภายในและระหว่างหน่วยงานอื่น ซึ่งเรียกว่า “การประสานแผน” รูปของ “แผนปฏิบัติการ” หรือ “แผนการเงิน” หรือ “แผนงบประมาณ” จะมีผลช่วยลดความซ้ำซ้อนความสูญเปล่า และความขัดแย้ง ตลอดจนประโยชน์สูงสุดของการใช้งบประมาณ ซึ่งมีอยู่ค่อนข้างจำกัดได้เป็นอย่างดี

3. ความสำคัญต่อการควบคุมตรวจสอบการดำเนินงาน นอกจากงบประมาณจะมีความสำคัญต่อการวางแผน และการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆแล้ว ฝ่ายบริหารยังสามารถใช้งบประมาณเป็นเครื่องมือ ควบคุม กำกับ ติดตาม และตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ ได้ ในขั้นตอนการบริหารแผนและการติดตามประเมินแผน ซึ่งจะทำให้ทราบความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค เพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาได้ทันต่อเหตุการณ์ และเป็นข้อมูลในการวางแผนปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สรุปงบประมาณเป็นปัจจัยพื้นฐาน เป็นทรัพยากรการบริหารที่มีความสำคัญเป็นตัวขับเคลื่อนองค์กรให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพได้ ตลอดจนเป็นปัจจัยซึ่งจะนำมาซึ่งทรัพยากรด้านอื่นๆ เช่น วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ บุคลากร เทคนิควิธีการ และสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยต่างๆ เป็นต้น

บุคลากร

บุคลากรเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยให้เกิดประสิทธิภาพซึ่งมีผู้สนใจศึกษา คือ วรเดช จันทรส (2551 : 17-26) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ปัจจัยด้านบุคลากรที่สำคัญ 3 ประการคือ จำนวนหรือความเพียงพอของบุคลากร คุณภาพของบุคลากร หรือกิจกรรมที่ดำเนินการวางแผนโครงการหรือกิจกรรมนั้น ต้องการบุคลากรจำนวนเท่าใด ต้องการบุคลากรจำนวนเท่าใด ต้องบุคลากรประเภทใด และต้องการบุคลากรที่คุณสมบัติอย่างไร บุคลากรนั้นมีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถที่จะปฏิบัติงานนั้นมากน้อยเพียงพอและสามารถปฏิบัติงานดังกล่าวได้ จะหาบุคลากรเพื่อมาปฏิบัติงานจากที่ใด หรือจะพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานของตนเองอย่างไร จึงจะมีคุณภาพ คุณสมบัตินั้นๆ ได้

สอดคล้องกับจรรยา ชินสี (2552 : 8-12) ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความสำคัญของบุคลากรต่อการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัย ว่าบุคลากรมีความรู้ต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นแกนหลักที่จะผลักดันให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมตามช่วงวัย โดยบุคลากรที่มีความใกล้ชิดและ

มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ แก่เด็กอันจะส่งผลให้เด็กมีคุณภาพมากขึ้นหรือไม่เพียงใด ขึ้นอยู่กับ 2 แกนหลัก คือ หัวหน้าศูนย์เด็กเล็กและผู้ดูแลเด็ก

บุญเยี่ยม จิตรคอน (2532 : 35 อ้างถึงใน จรรยา ชินสี, 2552 : 20) ได้กล่าวถึงบทบาทและบุคลิกภาพของครูปฐมวัยไว้ดังนี้ ครูปฐมวัยเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้เด็กรู้สึกมีความสุข สนุกสบายและปลอดภัยเมื่ออยู่ในสถานศึกษา เด็กจะประทับใจต่อสถานศึกษา อยากมาพบครู พบเพื่อน หรือมีความพร้อมในการเรียนรู้ดี หรือไม่เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติของครูปฐมวัย เพื่อให้ การปฏิบัติของครูปฐมวัยมีประสิทธิภาพ บทบาทสำคัญอันดับแรก ที่ครูปฐมวัยควรจะต้องคำนึงถึง บทบาทต่อตนเอง ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติดังนี้

1. เตรียมตัวให้พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ ได้แก่ ต้องแต่งตัวให้เรียบร้อย สวยงาม มีสีหน้า สวยงามน่าดู ทำให้เด็กสนใจในตัวครู การแต่งตัวไม่จำเป็นต้องทันสมัย แต่ต้องแต่งให้กะทัดรัด เคลื่อนไหวได้คล่องแคล่ว

2. เตรียมบรรยากาศที่ดี สภาพแวดล้อมนับว่ามีอิทธิพลและความสำคัญแก่เด็กอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กปฐมวัย ครูควรจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้เป็นทั้งที่เล่นที่เรียน และที่พักผ่อนของเด็ก และจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เด็กสามารถเลือกหาประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ได้ด้วยตนเอง และความต้องการของเด็ก

3. เตรียมจัดการเรียนการสอนให้น่าสนใจ ครูต้องศึกษาว่าแนวการจัดกิจกรรมและ ประสบการณ์ (หลักสูตร) เพื่อให้ทราบขอบข่ายของประสบการณ์ว่ามีจุดประสงค์ในการเรียนรู้อย่างไร จะได้จัดกิจกรรมและประสบการณ์ได้ตรงและถูกต้องสำหรับการจัดกิจกรรมนั้นครูจะต้องจัดรูปแบบ ให้เหมาะสมกับวัยและความต้องการของเด็ก

4. ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ครูปฐมวัยจะต้องเป็นผู้รอบรู้ หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และเสาะแสวงหาวิทยาการใหม่ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

5. ประเมินตนเอง ครูต้องประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเองอยู่เสมอๆ ในทุก ๆ ด้าน เพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ต่อไป ครูปฐมวัยจะปฏิบัติต่อเด็ก ได้สำเร็จนั้น จะต้องเข้าใจธรรมชาติเด็ก และการประเมินความพร้อมในการเรียนรู้

สำหรับการปฏิบัติตนของครูปฐมวัยต่อเด็ก มีแนวปฏิบัติดังนี้

1. เข้าใจธรรมชาติของเด็ก ซึ่งได้แก่ ไม่ชอบอยู่นิ่ง ชอบเล่น ระยะเวลาตามความสนใจสั้น สนใจสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ชอบสีต่างๆ และภาพแปลกๆ เบื่อง่าย

2. รู้ความต้องการของเด็ก ซึ่งได้แก่ ความรัก ความปลอดภัย การยอมรับว่าเป็นคนสำคัญ คนหนึ่ง ความเป็นตัวของตัวเอง การเลียนแบบผู้ใหญ่ การยึดคำแนะนำและเหตุผล

3. ให้ความอบอุ่นแก่เด็ก แสดงความมั่นใจและให้ความอบอุ่นอย่างจริงใจกับเด็กแต่ละคน โดยทั่วถึงกัน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

4. จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดค้นด้วยตนเอง คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เล่นกับเด็ก จัดสิ่งแวดล้อมให้เด็กได้เลือกหาประสบการณ์ตามความต้องการ

5. การประเมินความพร้อมในการเรียนรู้ ครูประเมินพัฒนาการและหาทางส่งเสริมแก้ไข ฉันทนา ภาคบงกช (2550 : 26) ได้สรุปบทบาทของครูผู้สอนระดับปฐมวัยดังนี้

1. เข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็ก
2. สร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายอบอุ่นเป็นกันเองและให้กำลังใจเด็กอย่างเหมาะสมต้องมีกฎเกณฑ์ที่คงเส้นคงวาและหลีกเลี่ยงการตำหนิและบ่นทอนกำลังใจ
3. จัดเตรียมสื่อในมุมกิจกรรมต่างอย่างหลากหลายและเหมาะสมกับจำนวนเด็ก
4. เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดและแสดงออกอย่างอิสระทั่วถึงและเป็นธรรมชาติ
5. ยอมรับในความคิดเห็นและการกระทำหากจะมีการปรับปรุงหรือแก้ไขต้องคำนึงถึงความรู้สึกและศักดิ์ศรีของเด็ก

อาคารสถานที่

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 41) หมวด 4 โรงเรียน สถานที่และอาคาร

1. โรงเรียนอนุบาลที่จะจัดตั้งใหม่ จะต้องอยู่ห่างจากโรงเรียนอนุบาลที่ตั้งอยู่เดิม ไม่น้อยกว่า 300 เมตร บนเส้นทางคมนาคมทางบกบริเวณโรงเรียน ต้องมีลักษณะดังนี้

1.1 มีที่ดินผืนเดียวติดต่อกัน มีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 90 ตารางวา ผู้รับใบอนุญาต มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินหรือสัญญาเช่าไม่น้อยกว่า 3 ปี ตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

1.2 พื้นที่ต้องไม่เป็นที่ลุ่ม และไม่มีสิ่งอันอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่นักเรียนหากมีบ่อน้ำหรือสระน้ำอยู่ภายในบริเวณโรงเรียน จะต้องล้อมรั้วให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัย

1.3 มีรั้วแสดงบริเวณโรงเรียนที่เป็นสัดส่วน

1.4 สถานที่ตั้งของโรงเรียนต้องตั้งอยู่ในสิ่งแวดล้อม ที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่นักเรียนต้องมีพื้นที่สำหรับนักเรียนเล่นไม่น้อยกว่า 1.2 ตารางเมตรต่อนักเรียน 1 คนจะเป็นในร่มหรือกลางแจ้งก็ได้

1.5 ต้องมีพื้นที่สำหรับนักเรียนพักผ่อนอย่างเพียงพอ

2. ห้ามใช้บริเวณโรงเรียนและอาคารเรียนเป็นสถานรับเลี้ยงเด็ก หรือดำเนินกิจการอื่น หรือเป็นที่อยู่อาศัยของบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิจการของโรงเรียน ยกเว้นที่อยู่อาศัย ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการครูใหญ่ ครูและพี่เลี้ยง แต่จะต้องจัดให้เป็นสัดส่วน

3. อาคารเรียน ต้องมีลักษณะ ดังนี้

3.1 อาคารเรียนต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

3.2 สำหรับอาคารเรียนที่มีห้องเรียนเกินกว่า 2 ห้องติดต่อกัน ช่องทางเดินภายในอาคาร หรือระเบียงทางเดินต้องกว้างไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร หรือถ้ามีม้านั่ง ระเบียงต้องกว้างไม่น้อยกว่า 1.75 เมตร อาคารตั้งแต่ชั้น 2 ขึ้นไป ต้องมีลูกกั้นระเบียงสูงไม่น้อยกว่า 1.20 เมตร และช่องห่างลูกตั้งของลูกกั้นไม่เกิน 15 เซนติเมตร

3.3 อาคารเรียนต้องมีฝ้าเพดานใต้หลังคาเว้นแต่หลังคาลาดฟ้าคอนกรีตเสริมเหล็ก ระยะความสูงจากพื้นถึงเพดานต้องไม่น้อยกว่า 2.40 เมตร

3.4 บันไดต้องแบ่งเป็นสองช่วง ช่วงหนึ่งสูงไม่เกิน 2.00 เมตร ความกว้างของบันไดแต่ละช่วงต้องไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร ชานพักบันได ต้องไม่น้อยกว่าความกว้างของบันไดลูกตั้งของบันไดต้องไม่สูงกว่า 17.5 เซนติเมตร ลูกนอนต้องกว้างไม่น้อยกว่า 24 เซนติเมตร บันไดทุกชั้นต้องมีราวและลูกกั้นสูงไม่ต่ำกว่า 90 เซนติเมตร รวมทั้งราวเดียวสำหรับนักเรียนเกาะขึ้นบันไดและระยะห่างของลูกกั้นต้องไม่เกิน 15 เซนติเมตร

4. ห้องเรียน ต้องมีลักษณะดังนี้

4.1 ห้องเรียนแต่ละห้องต้องมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 35 ตารางเมตร และต้องเป็นห้องโล่ง ไม่มีเสาหรือสิ่งกีดขวางในกรณีที่มีห้องเรียนรูปสี่เหลี่ยม ความกว้างของห้องไม่น้อยกว่า 5.00 เมตร และในกรณีที่เป็นห้องเรียนรูปอื่น ๆ ส่วนที่แคบที่สุดของห้องไม่น้อยกว่า 4.00 เมตร

4.2 ห้องเรียนอาจจะจัดเป็นห้องขนาดใหญ่ มีฝาประจันที่สามารถปรับเป็นห้องเรียนหรือห้องกิจกรรมขนาดต่าง ๆ ในเวลาเดียวกัน แต่พื้นที่ของห้องเรียนขนาดเล็กที่สุดต้องมีไม่น้อยกว่าที่กำหนดไว้ใน 4.1

4.3 การระบายอากาศของห้องเรียนต้องถ่ายเทได้สะดวก โดยรวมเนื้อที่หน้าต่าง ประตูและช่องลมแล้วไม่น้อยกว่า 20% ของเนื้อที่ห้อง ยกเว้นห้องที่ใช้ระบบปรับอากาศ

4.4 แสงสว่างในห้องเรียนต้องมีความเข้มไม่น้อยกว่า 200 ลักส์ โดยสม่ำเสมอทั้งห้องเรียนที่ใช้แสงสว่างตามธรรมชาติ ความเข้มของแสงสว่างไม่เป็นไปตามเกณฑ์ ต้องติดตั้งโคมไฟฟ้าให้แสงสว่างเพิ่มในห้องนั้น ๆ

4.5 ห้องเรียนที่มีทางเข้าออก 2 ทาง แต่ละทางต้องกว้างไม่น้อยกว่า 80 เซนติเมตร ในกรณีที่มีทางเข้าออกเพียงทางเดียว ต้องกว้างไม่น้อยกว่า 1.60 เมตร

4.6 สัดส่วนพื้นที่ห้องเรียนต่อนักเรียนต้องไม่น้อยกว่า 1.2 ตารางเมตรต่อนักเรียน

4.7 การจัดห้องเรียน ให้คำนึงถึงพื้นที่ต่อนักเรียน จำนวนรวมของนักเรียน แต่ละห้อง ต้องไม่เกิน 40 คน

4.8 ถ้าใช้อาคารซึ่งมีอยู่แล้วมาดัดแปลงเป็นอาคารเรียน จะต้องปรับปรุง อาคารเรียน ให้มีสภาพตามที่กำหนดให้

5. นอกจากห้องเรียนแล้ว โรงเรียนต้องจัดให้มี

5.1 ห้องบริหาร เว้นแต่โรงเรียนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนที่จัดการศึกษาระดับอื่น

5.2 ที่รับประทานอาหาร ต้องมีพื้นที่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน หรือจะใช้ห้องเรียน เป็นที่รับประทานอาหารก็ได้ แต่โรงเรียนจะต้องดูแลในเรื่องความสะอาดเป็นอย่างดี

5.3 ห้องเตรียมอาหาร ต้องถูกสุขลักษณะตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาเอกชนกำหนด

5.4 ห้องพยาบาลหรือมุมพยาบาล

5.5 ห้องนอนสำหรับนักเรียน ต้องจัดให้มีห้องนอนโดยสัดส่วนพื้นที่ต่อนักเรียน ไม่น้อยกว่า 1.2 ตารางเมตรต่อคน หรือจะใช้ห้องเรียนเป็นห้องนอนด้วยก็ได้ แต่ต้องจัดให้มีที่นอนและ อุปกรณ์ตามที่กำหนด

5.6 ห้องน้ำหรือที่อาบน้ำ ต้องจัดให้เหมาะสมเพียงพอกับจำนวนนักเรียนและต้อง รักษาความสะอาดให้ถูกสุขลักษณะ ห้องส้วมให้ถือเกณฑ์ ดังนี้

5.6.1 นักเรียน 1-100 คน มี 1 ที่ต่อนักเรียน 25 คนนักเรียน 101-600 คน มี 1 ที่ต่อนักเรียน 50 คนนักเรียน 601 คนขึ้นไป มี 1 ที่ต่อนักเรียน 75 คน

5.6.2 จะต้องรักษาให้สะอาดถูกสุขลักษณะ มีบังตาหรือประตูส้วม โดยไม่มี กลอนประตู หรือกุญแจติดที่ประตู และส้วมต้องอยู่ไม่ไกลจากห้องเรียนหรืออยู่ในห้องเรียน ถ้าส้วมอยู่นอกอาคารเรียน ทางเดินไปส้วมต้องมีหลังคากันแดดกันฝน

5.6.3 ในกรณีที่โรงเรียนมีอาคารมากกว่า 1 ชั้น จะต้องมีห้องส้วมทุกชั้น

สรุปได้ว่าการจัดตั้งอาคารสถานที่ของโรงเรียนปฐมวัยต้องคำนึงความปลอดภัยของเด็ก เป็นหลัก รวมทั้งการบริเวณอาคารสถานที่จะต้องมีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย และจัดให้เหมาะสม สำหรับการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในทุกๆด้าน และเอื้อประโยชน์กับครูผู้สอนที่จะใช้เป็นสื่อและ แหล่งเรียนรู้

อุปกรณ์และสื่อการเรียน

พิทยาภรณ์ มานะจตุติ (2549 : 103-104) กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้นี้ประเภทเครื่องเล่นต่าง ๆ ถือว่าเป็นอาหารกาย อาหารใจ และอาหารสมองอันจำเป็นอย่างยิ่งที่เด็กจะต้องได้รับเพื่อช่วยให้เกิด การพัฒนายิ่ง ๆ ขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง ในชีวิตของเด็กๆทุกคน โดยเฉพาะเด็กก่อนวัยเรียน (0-6 ขวบ)

ถือเป็นวัยที่มีพัฒนาการต่างๆ ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว และมีค่าควรแก่การให้ความเอาใจใส่ สนใจ ส่งเสริม และช่วยเหลือ บิดา มารดา ครู อาจารย์ หรือนักศึกษาตลอดจนบุคคลที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กทุกฝ่าย จำเป็นที่จะต้องให้ความสนใจ ทำความเข้าใจและตอบสนองความต้องการของเด็กเป็นอย่างดี โดยเฉพาะความเข้าใจเกี่ยวกับการทำและใช้สื่อ ประเภทเครื่องเล่นสำหรับเด็ก ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการช่วยการผลิตเครื่องเล่นทำเองให้กับเด็ก ทำให้เกิดความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความสัมพันธ์ที่มีความหมายระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กมากยิ่งขึ้น ลักษณะของสื่อและเครื่องเล่นที่ดีนั้น มีความเห็นว่าจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. เหมาะกับวัยและโครงสร้างเฉพาะวัย
  2. มั่นคง ทนทาน แข็งแรงไม่แตกสลายง่าย
  3. ไม่มีส่วนของสารพิษเจือปน เช่น สีหรือสารเคมีที่เป็นพิษ ส่วนความแหลม หรือ ของมีคมต้องไม่เป็นอันตรายต่อตัวเด็ก
  4. ประกอบขึ้นง่าย ไม่ซับซ้อน ประหยัดเวลาในการทำงานและการเล่น
  5. ส่งเสริมประสบการณ์ชีวิตในเด็ก
  6. ใ้ใจ ส่งเสริมให้เด็กอยากรู้อยากเห็นอยู่เสมอ
  7. เพิ่มประสิทธิภาพทางทักษะและความสามารถเฉพาะวัย
  8. เสริมสร้างความประทับใจและทัศนคติที่ดีแก่ผู้เล่น
  9. ส่งเสริมประสบการณ์ร่วมในวัยเด็กด้วยกัน
  10. เข้าใจและเล่นได้ไม่ยาก
  11. ช่วยเพิ่มพูนความรู้หลายด้านในเวลาอันสั้น
  12. ช่วยให้เด็กจดจำบทเรียนและประสบการณ์ได้นานขึ้น
  13. มีข้อบกพร่องน้อยและยากแก่การบอบสลาย มีการสาธิตและการทดลองก่อนการใช้เสมอ
- ยาเวพา เดชะคุปต์ (2552 : 19) ได้ให้ความหมายว่า สื่อ (Media) คือ เครื่องมือในการเรียนรู้ที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการให้เหมาะสม พ่อ แม่ และครูควรมีความเข้าใจในเรื่องของพัฒนาการของเด็กวัยต่างๆ และเข้าใจประเภทของสื่อ ทั้งนี้เพื่อสามารถเลือกใช้และจัดหาสื่อได้ตรงกับความต้องการ และมีประโยชน์สำหรับการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก สื่ออาจจะเป็นคน สิ่งของ หรือวัสดุใกล้ตัวที่ผู้ปกครองและครูสามารถใช้งานได้ด้วยมือ การเคลื่อนไหวร่างกายกับเด็ก หรือสนทนาพูดคุยถึงสิ่งที่เด็กได้พบเห็น เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ตรงให้มากที่สุด

กฤษยา ตันติผลาชีวะ (2549 : 16) ได้กล่าวว่า สื่อการสอนสำหรับเด็กปฐมวัยมีความสำคัญกับเด็กมาก เพราะสื่อช่วยให้เด็กปฐมวัยเรียนรู้ได้ดีจากการใช้สัมผัสทั้ง 5 การได้สัมผัสสร้างให้เกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ซึ่งวิธีการจัดหาสื่อการเรียนการสอนสามารถทำได้ 2 วิธีดังนี้

1. การจัดหาสื่อการเรียนการสอนด้วยการซื้อ สื่อที่ต้องมาจากการซื้อ จำเป็นต้องใช้งบประมาณของหน่วยงาน จึงเป็นบทบาทหน้าที่ของฝ่ายบริหารที่ต้องจัดซื้อ โดยมีครูเป็นผู้มีส่วนให้ข้อชี้แนะ เพื่อให้การจัดหานั้นถูกต้องตรงกับความต้องการ และในการจัดซื้อสื่อการเรียนการสอนนั้น จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1.1 สื่อที่จัดซื้อนั้นต้องสนองตอบจุดประสงค์ของหลักสูตรการเรียนการสอนและให้ความหลากหลายในการพัฒนาเด็กและการเรียนรู้

1.2 จำนวนการจัดซื้อต้องสอดคล้องกับงบประมาณที่มี และความจำเป็นในการจัดการเรียนการสอน

1.3 สื่อการสอนที่จัดซื้อต้องมีความจำเป็น ไม่สามารถจัดหาในรูปแบบอื่นได้

1.4 มีที่เก็บเหมาะสม สามารถรักษาคุณภาพและพร้อมนำไปใช้สะดวก ของเสื่อมสลายและมีอายุสั้นควรจัดซื้อในปริมาณที่จำเป็น

1.5 สื่อการเรียนการสอนที่จัดซื้อต้องปลอดภัยสำหรับเด็ก ในด้านส่วนประกอบรูปร่าง สี กลิ่น ขนาด รวมถึงการดูแลรักษาความสะอาดที่สะดวกและปลอดภัย

1.6 เป็นที่น่าสนใจสำหรับเด็ก และเด็กสามารถนำไปเล่น ไปเรียนได้ในกิจกรรมต่างๆ

2. การจัดหาสื่อด้วยตัวครูเอง สื่อที่ครูจัดเตรียมเองได้เป็นสื่อที่ครูไม่ต้องลงทุนจัดซื้อ แต่เป็นสิ่งที่ครูสามารถทำเองได้ง่าย ประกอบด้วย

2.1 สิ่งของเหลือใช้ต่างๆ เช่น ภาพจากหนังสือพิมพ์ที่ทิ้งแล้ว ครูสามารถนำมาจัดกิจกรรมต่างๆได้ได้หลายรูปแบบ

2.2 สิ่งของจากธรรมชาติ ได้แก่ ดอกไม้ ใบไม้ ดิน หิน ผัก ผลไม้ เป็นต้น

2.3 สิ่งประดิษฐ์จากครู เช่น บัตรคำ บัตรภาพ เป็นต้น

ขณะที่ อาภา บุญช่วย (2547 : 101) ได้แนะนำหลักการเลือกสื่อการเรียนการสอนและหลักการเตรียมสื่อการเรียนการสอนไว้ว่า ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กับเนื้อหาบทเรียนและจุดประสงค์ของเรื่องที่จะสอน เหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้เรียน เหมาะสมกับความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เลือกสื่อที่หาง่ายมีประสิทธิภาพ ใช้สื่อตามความเหมาะสมตรงกับเนื้อหาเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาที่ถูกต้อง เป็นสื่อที่ใช้การได้ดี คຸ້ມกับราคา คຸ້ມกับเวลา มีความสอดคล้องกับวิธีการสอนและผู้สอนมีประสบการณ์ในการใช้ก่อนสอนจริง

นอกจากนี้ บุรชัย ศิริมหาสาร (2554 : 49-50) กล่าวถึง สื่อการสอน (Instructional Media) ว่าเป็น สื่อกลางที่ช่วยนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนทำให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์ที่ต้องการ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. สื่อที่เป็นเครื่องมือและอุปกรณ์ (Hardware) เช่น เครื่องฉายสไลด์ โทรทัศน์ วิทยุ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น สื่อประเภทนี้ต้องอาศัยความรู้ในแบบต่างๆ มาป้อนผ่านเครื่องมือไปสู่ผู้เรียน
2. สื่อที่เป็นวัสดุ (Software) เป็นวัสดุสิ้นเปลืองที่ใช้แล้วหมดไป เช่น फिल्मสไลด์ फिल्मถ่ายภาพ รูปภาพ แผนที่ ลูกโลกจำลอง เป็นต้น สื่อประเภทนี้มีความสำคัญมาก เพราะเป็นสื่อที่เก็บความรู้ที่ครูต้องถ่ายทอดสู่ผู้เรียน ในลักษณะของภาพ เสียง และตัวอักษร ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
3. สื่อที่เป็นเทคนิคหรือวิธีการสอนต่างๆ (Techniques Method) ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่ครูและนักเรียนร่วมกันจัดทำขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน เช่น เกมการศึกษา บทบาทสมมุติและกรณีตัวอย่าง เป็นต้น

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัยมีความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้สถานศึกษาจึงควรให้ความสำคัญในการจัดหาสื่อให้เหมาะกับกับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ และสติปัญญา 4 ด้านของเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะครูผู้สอนต้องมีความรู้และความเข้าใจ ในการใช้สื่ออย่างถูกต้องมีความสอดคล้องกับเนื้อหาความรู้ที่ครูจะสามารถนำไปพัฒนาเด็กให้ครบตามกระบวนการเรียนรู้ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ครู และสถานศึกษาต้องคำนึงถึงความปลอดภัยในการใช้สื่อกับตัวเด็ก

สรุปได้ว่าปัจจัยพื้นฐานมีส่วนสำคัญ ต่อการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยเป็นอย่างมาก ทั้งในเรื่องของสถานที่ อุปกรณ์การเรียนรวมทั้งบุคลากรที่จะต้องผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาเด็ก ที่จะสามารถพัฒนาเด็ก เนื่องจากว่าเป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปีที่ต้องการดูแลเป็นพิเศษ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ และสติปัญญา

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 13-16) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2551 ระบุถึงมาตรฐาน ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นสถานที่อบรมเลี้ยงดูจัดประสบการณ์และส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้แก่เด็กเล็กดังนั้นในการก่อสร้างหรือปรับปรุงอาคาร สถานที่และจัดภูมิทัศน์สภาพแวดล้อม ทั้งภายในอาคารและภายนอกอาคาร ต้องคำนึงถึงความมั่นคงแข็งแรงถูกสุขลักษณะมีความเหมาะสม และปลอดภัยแก่เด็กเล็ก ตลอดจนการส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้ผู้ปกครองมีความมั่นใจไว้วางใจ การก่อสร้างและพัฒนาอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จะมีส่วนช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาเด็กเล็กโดยการจัดสภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ อันจะส่งผลต่อสุขภาพโดยตรงในการป้องกันการแพร่กระจายของโรคติดต่อ สามารถลดความเสี่ยงจากการเกิดอุบัติเหตุส่งเสริมความปลอดภัยให้กับเด็กและฝึกสุขนิสัยให้เด็กมีพฤติกรรมที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพดังนี้

1. ด้านอาคารสถานที่

1.1 ที่ตั้ง

สถานที่ตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีขนาดเหมาะสม และต้องไม่อยู่ในพื้นที่ ซึ่งอาจเสี่ยงต่ออันตราย ได้แก่ บริเวณขนถ่ายแก๊ส น้ำมัน สารเคมี หรือสารพิษ มลภาวะทางอากาศ แสง และเสียงที่มากเกินไป หากไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ต้องมีมาตรการป้องกันภาวะภัยต่าง ๆ ตามมาตรฐานความจำเป็น และเหมาะสม

1.2 จำนวนชั้นของอาคาร

ตัวอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรมีจำนวนชั้นไม่เกิน 2 ชั้น นับจากพื้น หากสูงเกินกว่า 2 ชั้น ต้องมีมาตรการป้องกันอัคคีภัย และอุบัติเหตุต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นตามความเหมาะสม และความสูงของตัวห้อง ไม่ควรน้อยกว่า 2.40 เมตร นับจากพื้นถึงเพดาน

1.3 ทางเข้า - ออก และประตูหน้าต่าง

ทางเข้า - ออก จากตัวอาคาร ต้องมีความเหมาะสม สามารถเคลื่อนย้ายเด็กออกจากตัวอาคารได้สะดวก หากเกิดอุบัติเหตุหรือเหตุร้ายแรงใด ๆ ขึ้น โดยอย่างน้อยต้องมีทางเข้า - ออก 2 ทาง และแต่ละทางนั้น ควรมีความกว้างประมาณ 80 เซนติเมตร

1.4 ประตู - หน้าต่าง

ประตู - หน้าต่าง ต้องมีความแข็งแรง อยู่ในสภาพใช้งานได้ดี มีขนาด และจำนวนเหมาะสมกับขนาดพื้นที่ของห้อง และความสูงของหน้าต่าง ควรอยู่ที่ประมาณ 80.00 เซนติเมตร นับจากพื้น ให้เด็กมองเห็นสิ่งแวดล้อมได้กว้างและชัดเจน นอกจากนี้ บริเวณประตู - หน้าต่าง ๆ ไม่ควรมีสิ่งกีดขวางใด ๆ มาปิดกั้น ช่องทางลม และแสงสว่าง

1.5 พื้นที่ใช้สอย

พื้นที่ใช้สอย ต้องจัดให้มีบริเวณพื้นที่ในอาคารที่สะอาด ปลอดภัย และเพียงพอเหมาะสมกับการปฏิบัติกิจกรรมของเด็ก เช่น การเล่น การเรียนรู้ การรับประทานอาหาร และการนอน โดยแยกเป็นสัดส่วนจากห้องประกอบอาหาร ห้องส้วม และที่พักของเด็กป่วย โดยเฉลี่ยประมาณ 2.00 ตารางเมตรต่อเด็ก 1 คน นอกจากนี้พื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กอาจจัดแยกเป็นห้องเฉพาะหรือจัดรวมเป็นห้องเอนกประสงค์ที่ใช้สำหรับจัดกิจกรรมที่หลากหลายโดยใช้พื้นที่เดียวกันแต่ต่างเวลา และอาจปรับเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์ หรือย้ายเครื่องเรือนตามความเหมาะสม และข้อจำกัดของพื้นที่ ดังนี้

1.5.1 บริเวณพื้นที่สำหรับการนอน ต้องคำนึงถึงความสะอาดเป็นหลัก อากาศถ่ายเทได้สะดวก และอุปกรณ์เครื่องใช้เหมาะสมกับจำนวนเด็ก มีพื้นที่เฉลี่ยประมาณ 2.00 ตารางเมตรต่อเด็ก 1 คน โดยมีแนวทางในการจัดดำเนินการ ดังนี้

- 1) จัดให้มีการระบายอากาศที่ดี ปลอดภัย ไม่มีเสียงรบกวน และแสงสว่างไม่จ้าเกินไป
- 2) อุปกรณ์เครื่องนอนต่าง ๆ มีความสะอาด โดยนำไปปิดฝุ่น ตากแดด อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
- 3) จัดแยกเครื่องนอน หมอน ผ้าห่ม สำหรับเด็กแต่ละคน โดยเขียนหรือปักชื่อไว้ ไม่ใช้ร่วมกัน เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อโรค
- 4) หมั่นตรวจตราดูแลไม่ให้มีสัตว์ หรือแมลงต่าง ๆ มารบกวน ในบริเวณพื้นที่สำหรับการนอน

1.5.2 บริเวณพื้นที่สำหรับการเล่นและพัฒนาเด็ก ควรออกแบบให้มีพื้นที่สำหรับการเรียนรู้รวมกลุ่มและแยกกลุ่มย่อยในกิจกรรมการเรียนรู้อิสระ การเล่นสร้างสรรค์หรือการอ่านหนังสือ เล่นต่อแท่งไม้ที่ต้องการมุมเงียบ และมีพื้นที่สำหรับการเล่นที่เลอะหรือเปียก ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของเด็กเป็นหลัก โดยมีวัสดุอุปกรณ์ที่ป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ และมีอุปกรณ์ หรือเครื่องเล่นที่ส่งเสริมพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็ก

1.5.3 บริเวณพื้นที่รับประทานอาหาร ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นหลักมีอากาศถ่ายเทได้โดยสะดวก มีแสงสว่างพอเหมาะ มีอุปกรณ์เครื่องใช้ที่เพียงพอ และเหมาะสมกับจำนวนเด็ก ทั้งนี้บริเวณห้องอาหาร โต๊ะ เก้าอี้ที่ใช้สำหรับรับประทานอาหาร ต้องทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ และควรจัดให้มีวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้มีขนาดเหมาะสมกับตัวเด็ก มีสภาพแข็งแรง และใช้งานได้ดี

1.5.4 บริเวณที่พักเด็กป่วย ต้องแยกเป็นสัดส่วน มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาล ตู้ยา เครื่องเวชภัณฑ์ที่จำเป็น และเด็กต้องอยู่ในสายตาของผู้ดูแลตลอดเวลา กรณีไม่สามารถจัดห้องพักเด็กป่วยเป็นการเฉพาะได้ ต้องจัดให้มีที่พักเด็กป่วยแยกเป็นสัดส่วนตามความเหมาะสม

1.5.5 บริเวณสถานที่ประกอบอาหารหรือห้องครัว ต้องแยกห่างจากบริเวณพื้นที่สำหรับเด็กพอสมควร และมีเครื่องใช้ที่จำเป็น รวมทั้งที่ล้าง และเก็บภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ถูกสุขลักษณะ โดยเน้นเรื่องความปลอดภัยและความปลอดภัยเป็นหลัก

1.5.6 บริเวณพื้นที่สำหรับใช้ทำความสะอาดตัวเด็ก ต้องจัดให้มีบริเวณที่ใช้สำหรับทำความสะอาดตัวเด็ก และมีอุปกรณ์ที่จำเป็นตามสมควร อย่างน้อยต้องมีที่ล้างมือและแปรงสีฟัน ในขนาดและระดับความสูงที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย ในกรณีที่มีห้องอาบน้ำ จะต้องมีแสงสว่างเพียงพอ มีอากาศถ่ายเทได้โดยสะดวก และพื้นไม่ลื่น

1.5.7 ห้องส้วมสำหรับเด็ก ต้องจัดให้มีห้องส้วมสำหรับเด็ก โดยเฉลี่ย 1 แห่งต่อเด็ก 10 - 12 คน โถส้วมมีขนาดเหมาะสมกับตัวเด็ก โดยมีฐานส้วมที่เด็กสามารถก้าวขึ้นได้ง่าย มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้สะดวกและพื้นไม่ลื่น หากมีประตูจะต้องไม่ใส่กลอน หรือกุญแจ

และมีส่วนสูงที่สามารถมองเห็นเด็กได้จากภายนอก และไม่ควรไกลจากห้องพัฒนาเด็ก หากห้องส้วมอยู่ภายนอกอาคาร จะต้องไม่ตั้งอยู่ในที่ลับตาคน กรณีที่ไม่สามารถทำห้องส้วมสำหรับเด็กเป็นการเฉพาะได้ อาจดัดแปลงห้องส้วมที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสม และปลอดภัยสำหรับเด็ก

1.5.8 ห้องเอนกประสงค์ สำหรับใช้จัดกิจกรรมพัฒนาเด็ก การรับประทานอาหารหรือการนอน คำนึงถึงความสะอาด และการจัดพื้นที่ใช้สอยให้เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม หากเป็นอาคารชั้นเดียว ต้องมีฝ้าใต้หลังคา หากเป็นอาคารที่มีมากกว่า 1 ชั้น ควรจัดให้ชั้นบนสุดมีฝ้าใต้หลังคา โดยมีความสูงจากพื้นถึงเพดานไม่น้อยกว่า 2.40 เมตร แต่กรณีที่มีความสูงเกินกว่า 2.40 เมตร อาจไม่มีฝ้าใต้เพดานก็ได้

1.5.9 บริเวณพื้นที่เก็บสิ่งปฏิกูล จะต้องมียุทธรณ์ที่เก็บสิ่งปฏิกูลทั้งภายใน และภายนอกตัวอาคาร โดยมีจำนวนและขนาดเพียงพอ ถูกสุขลักษณะ และมีการกำจัดสิ่งปฏิกูลทุกวัน

1.5.10 บันได ควรมีความกว้างแต่ละช่วง ไม่น้อยกว่า 1.00 เมตร ลูกตั้งของบันไดสูงไม่เกิน 17.50 เซนติเมตร ลูกนอนกว้างไม่น้อยกว่า 20.00 เซนติเมตร บันไดทุกชั้นมีราวและลูกกรง ไม่น้อยกว่า 90.00 เซนติเมตร มีราวเดี่ยว เหมาะสำหรับเด็กได้เกาะขึ้นบันได และระยะห่างของลูกกรงต้องไม่เกิน 17.00 เซนติเมตร เครื่องใช้เฟอร์นิเจอร์ควรมีระดับความสูง และขนาดที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย ให้เด็กสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างสม่ำเสมอด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของเด็กเป็นสำคัญ

2. ด้านสิ่งแวดล้อม

2.1 ภายในอาคาร

2.1.1 แสงสว่าง

ควรเป็นแสงสว่างจากธรรมชาติ สม่ำเสมอทั่วทั้งห้อง เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็ก เช่น มีแสงสว่างเพียงพอ ในการอ่านหนังสือได้อย่างสบายตาเป็นต้น ไม่ควรให้เด็กอยู่ในห้องที่ใช้แสงสว่างจากไฟฟ้าต่อเนื่องนานกว่า 2 - 3 ชั่วโมง เพราะจะทำให้เกิดภาวะเครียดและมีผลถึงฮอร์โมนการเติบโตของเด็ก

2.1.2 เสียง

เสียงต้องอยู่ในระดับที่ไม่ดังเกิน (ระหว่าง 60 - 80 เดซิเบล) อาคารควรจะตั้งอยู่ในบริเวณที่มีระดับเสียงเหมาะสม

2.1.3 การถ่ายเทอากาศ

ควรมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก โดยมีพื้นที่ของหน้าต่าง ประตู และช่องลมรวมกันแล้ว ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 20 ของพื้นที่ห้อง กรณีที่เป็นห้องกระจกหรืออยู่ในบริเวณ โรงงานที่มี

มลพิษ ต้องติดตั้งเครื่องฟอกอากาศและมีเครื่องปรับอากาศอย่างเหมาะสม สำหรับบริเวณที่มีเด็กอยู่ ต้องเป็นเขตปลอดบุหรี่

2.2 ภายนอกอาคาร

2.2.1 รั้ว

ควรมีรั้วกั้นบริเวณให้เป็นสัดส่วน เพื่อความปลอดภัยของเด็ก และควรมีทางเข้า - ออกไม่น้อยกว่า 2 ทาง กรณีมีทางเดียวต้องมีความกว้างไม่น้อยกว่า 2.00 เมตร

2.2.2 สภาพแวดล้อมและมลภาวะ

ควรมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ และควรตั้งอยู่ห่างจากแหล่งอบายมุข ฟุ่มล่อง กลิ่น หรือเสียงที่รบกวน มีการจัดระบบสุขาภิบาล การระบายน้ำ การระบายอากาศ และการจัดเก็บสิ่งปฏิกูลให้เหมาะสม ไม่ปล่อยให้เป็นที่แหล่งเพาะ หรือแพร่เชื้อโรค โดยเฉพาะควรกำจัดสิ่งปฏิกูลทุกวัน

2.2.3 พื้นที่เล่นกลางแจ้ง

ต้องมีพื้นที่เล่นกลางแจ้ง เฉลี่ยไม่น้อยกว่า 2.00 ตารางเมตร ต่อจำนวนเด็ก 1 คน โดยจัดให้มีเครื่องเล่นกลางแจ้งที่ปลอดภัย และมีพอสมควรกับจำนวนเด็ก ในกรณีที่ไม่สามารถจัดให้มีที่เล่นกลางแจ้ง เป็นการเฉพาะ หรือในสถานที่อื่น ๆ ได้ ก็ควรปรับใช้ในบริเวณที่ร่มแทน โดยมีพื้นที่ตามเกณฑ์กำหนดหรืออาจจะจัดกิจกรรมกลางแจ้งสำหรับเด็กในสถานที่อื่น ๆ ที่เหมาะสม เช่น ในบริเวณวัด หรือในสวนสาธารณะ เป็นต้น โดยต้องให้เด็กปฐมวัยมีกิจกรรมกลางแจ้งอย่างน้อย 1 ชั่วโมง ในแต่ละวัน

2.2.4 ระเบียง

ต้องมีความกว้างของระเบียงไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร และหากมีที่นั่งตามระเบียงด้วย ระเบียงต้องกว้างไม่น้อยกว่า 1.75 เมตร ของระเบียงต้องสูงจากที่นั่งไม่น้อยกว่า 70.00 เซนติเมตร นอกจากนี้ควรสอบสภาพความคงทน แข็งแรง และสภาพการใช้งานปลอดภัยสำหรับเด็กด้วย

3. ด้านความปลอดภัย

3.1 มาตรการป้องกันความปลอดภัย

3.1.1 ติดตั้งระบบและอุปกรณ์ในการรักษาความปลอดภัย หรือเครื่องตัดไฟภายในบริเวณอาคาร

3.1.2 ติดตั้งเครื่องดับเพลิงอย่างน้อย 1 เครื่อง ในแต่ละชั้นของอาคาร

3.1.3 ติดตั้งปลั๊กไฟให้สูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร ถ้าติดตั้งต่ำกว่าที่กำหนดจะต้องมีฝาปิดครอบ เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กเล่นได้ และควรหลีกเลี่ยงการใช้สายไฟต่อพ่วง

3.1.4 หลีกเลี้ยงเครื่องใช้ไฟฟ้า และอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งทำด้วยวัสดุที่แตกหักง่าย หรือแหลมคม หากเป็นไม้ ต้องไม่เสี้ยนไม้ หรือแหลมคม

3.1.5 จัดให้มีผู้เก็บยา และเครื่องเวชภัณฑ์สำหรับการปฐมพยาบาล วางไว้อยู่ในที่สูง สะดวกต่อการหยิบใช้ และเก็บไว้ในที่ปลอดภัยให้พ้นมือเด็ก

3.1.6 ใช้วัสดุกันลื่น ในบริเวณห้องน้ำ-ห้องส้วม และเก็บสารจำพวกเคมี หรือน้ำยาทำความสะอาดไว้ในที่ปลอดภัย ให้พ้นมือเด็ก

3.1.7 ไม่มีหลุม หรือบ่อน้ำที่อาจเป็นอันตรายต่อเด็กในบริเวณโดยรอบตัวอาคาร รวมทั้งไม่ควรปลูกต้นไม้ที่มีหนามแหลมคม

3.1.8 มีระบบการล็อคประตูในการเข้า - ออกนอกบริเวณอาคาร สำหรับเจ้าหน้าที่เปิด - ปิดได้ ควรมีกริ่งสัญญาณเรียกไว้ที่หน้าประตู สำหรับห้องครัว และที่ประกอบอาหาร ควรมีประตูเปิด - ปิด ที่ปลอดภัยเด็กเข้าไปไม่ได้

3.1.9 ติดตั้งอุปกรณ์เพื่อป้องกันพาหะนำโรค และมีมาตรการป้องกันด้านสุขอนามัย

3.1.10 มีตู้ หรือชั้นเก็บวัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนรู้ที่แข็งแรง มั่นคง สำหรับวัสดุอุปกรณ์ ที่อาจเป็นอันตรายต่อเด็กนั้น ควรจัดแยกให้พ้นมือเด็ก

3.1.11 เครื่องใช้เฟอร์นิเจอร์ ควรมีระดับความสูงและขนาดที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยให้เด็กสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างสม่ำเสมอด้วยตนเอง

3.2 มาตรการเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์ฉุกเฉิน

3.2.1 มีการฝึกซ้อมสำหรับการป้องกันอุบัติภัยอย่างสม่ำเสมอ ไม่น้อยกว่าปีละ 1 ครั้ง

3.2.2 มีการฝึกอบรมบุคลากร ในเนื้อหาด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น การป้องกันอุบัติภัย และความเจ็บป่วยฉุกเฉินของเด็ก

3.2.3 มีหมายเลขโทรศัพท์ฉุกเฉินของส่วนราชการต่าง ๆ เช่น สถานีตำรวจ หน่วยป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โรงพยาบาล ไว้เพื่อติดต่อได้อย่างทันท่วงที กรณีเกิดเหตุการณ์คับขัน หรือจำเป็นที่อาจเป็นอันตรายต่อเด็ก และควรมีอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับการปฐมพยาบาล ติดประจำไว้ในที่เปิดเผย

3.2.4 มีสมุดบันทึกข้อมูลสุขภาพ และพัฒนาการของเด็กประจำไว้ กรณีอาจต้องพาเด็กไปพบแพทย์

หลักการแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

ปัจจุบันได้มีการให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต (Quality of life) มากยิ่งขึ้น โดยมีผู้ให้คำจำกัดความหรือมโนทัศน์ของคำว่าคุณภาพชีวิตในความหมายแตกต่างกัน เช่น ความเป็นอยู่ที่ดี (Well-Being) ความสุข (Happiness) หรือความพึงพอใจในชีวิต (Life Satisfaction) เป็นต้น ในที่นี้ผู้วิจัยจะใช้ในความหมายของ Well-Being ซึ่งได้มีนักวิชาการหลากหลายสาขาพยายามให้ความหมายไว้อย่างกว้างขวาง ส่วนใหญ่จะมีความหมายคล้ายคลึงกันหรือสอดคล้องกันจะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดหรือจุดเน้นตามศาสตร์หรือสาขาวิชานั้น ๆ ดังจะนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ และองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ต่อไปนี้

ความหมายของคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตเป็นแนวคิดที่ยากจะนิยามให้เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นสากลได้ เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับจิตใจที่บรรยายหรือตีความด้วยภาษาที่แตกต่างกัน มีหลากหลายมุมมองขึ้นอยู่กับคุณค่าที่แฝงอยู่มักถูกกำหนดค่าโดยบุคคลชนชั้นกลางของสังคมนั้นๆ รวมทั้งเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับกระบวนการของจิตใจ ซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบต่าง ๆ กัน (Romney & Brown, 1994 : 12-15) แต่ก็ได้มีผู้ให้คำอธิบายความหมายของคุณภาพชีวิต ไว้หลายมิติ ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะนำเสนอความหมายในมุมมองของคุณภาพชีวิตทั่วไป และคุณภาพชีวิตเด็ก ดังนี้

ความหมายของคุณภาพชีวิตทั่วไป

ในกรณีความหมายของคุณภาพชีวิตทั่วไป ได้มีผู้ให้นิยามไว้หลากหลายแนวคิดแต่มีความสอดคล้องกัน สามารถจำแนกได้เป็นสองกลุ่มดังนี้

กลุ่มแรกให้นิยามไว้ค่อนข้างแคบโดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ดี เช่น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 125) ให้ความหมายว่าคุณภาพชีวิตว่าประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ คุณภาพหมายถึง ลักษณะความดี ลักษณะประจำบุคคลหรือสิ่งของและชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ลักษณะความเป็นอยู่ที่ดี WHOQOL group (1995 : 112) ให้ความหมายว่าเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความสมบูรณ์ของชีวิตของแต่ละบุคคล Ferrell (1996 : 15) ให้ความหมายว่าคุณภาพชีวิตว่า เป็นความรู้สึกถึงความผาสุกในชีวิตของบุคคลที่ได้มาจากประสบการณ์ชีวิต Spiker (1990 : 836) ได้ให้ความหมายว่าคุณภาพชีวิตไว้ครอบคลุมทั้งในเรื่องสภาวะสุขภาพทางกาย (Physical health status) ความสามารถในการทำหน้าที่ (Functional ability) สภาวะทางจิตใจและความเป็นอยู่ที่ดี (Psychological status and well-being) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction) และสถานภาพทางเศรษฐกิจ (Economic status) World Health Organization : W H O (2004 : 48) ได้นิยามว่าคุณภาพชีวิตไว้ว่า หมายถึง การรับรู้ของบุคคลภายในบริบทของวัฒนธรรมระบบคุณค่าต่างๆ ของเขา อันสัมพันธ์กับ

เป้าหมายของชีวิต ความคาดหวัง มาตรฐาน และสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่และรวมถึงแนวความคิดที่มีขอบเขตกว้างขวางอันเป็นผลซับซ้อนจากสุขภาพทางกายของบุคคล สภาพจิตใจ ระดับความเป็นอิสระ ความสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในชีวิตของบุคคลเป็นสำคัญ McMahon (2005 : 65) กล่าวว่าคุณภาพชีวิตมีความหมายเช่นเดียวกับความสุข (Happiness) ซึ่งเป็นแนวคิดของความเป็นอยู่ที่ดีรวมถึงความสมดุลพอดีของชีวิต และ Nesse (2005 : 45) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตว่า ความรู้สึกถึงความสุขหรือมีในชีวิตที่ดีซึ่งบุคคลรับรู้ได้ทั้งในเรื่องของร่างกายและจิตใจ

กลุ่มที่สอง ให้ทัศนะไว้กว้างขึ้นโดยได้กล่าวถึงความพึงพอใจโดยคุณภาพชีวิต หมายถึงการเป็นอยู่ที่ดีของคน และสิ่งแวดล้อมตามสภาพทั่ว ๆ ไป โดยในด้านบุคคลจะแสดงออกในรูปของความต้องการ เมื่อได้รับการตอบสนองแล้วจะทำให้บุคคลนั้นมีความสุขมีความพึงพอใจ ในด้านสังคมและสภาพแวดล้อมการมีชีวิตอย่างมีคุณภาพต้องไม่เป็นภาระหรือก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม

คุณภาพชีวิตเป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อนเนื่องจากคุณภาพชีวิตเป็นเรื่องของความพึงพอใจอันเกิดมาจากการได้รับสนองตอบต่อความต้องการทางจิตใจและสังคมทั้งยังเกี่ยวข้องกับความสามารถของสังคมในการตอบสนองต่อความต้องการ พื้นฐานของสมาชิกในสังคมอีกด้วย Ferrans & Powers (1992 : 45) และ Meeberg (1993 : 57) ได้วิเคราะห์หัมโนทัศน์คุณภาพชีวิตไว้สอดคล้องกันว่า เป็นความรู้สึกถึงความพึงพอใจเกี่ยวกับชีวิตโดยรวมในทุก ๆ ด้าน รวมถึงด้านจิตใจในแต่ละบุคคลด้วย ซึ่งประเมินโดยการรับรู้ในจิตใจของแต่ละบุคคลว่าตนเองมีชีวิตอยู่ได้โดยที่ไม่มีสิ่งคุกคามและได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของความเป็นมนุษย์อย่างเพียงพอ Zhan (1992 : 71-75) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่า เป็นระดับความพึงพอใจในชีวิตและความรู้สึกผาสุกในชีวิตที่บุคคลรับรู้ความหมาย และประเมินได้ด้วยตนเองซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในชีวิตของบุคคลนั้น โดยต้องคำนึงถึงภูมิหลังของบุคคล สถานภาพทางสังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและอายุ Fisher (1992 : 85) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ความสามารถในการเรียนรู้ความสามารถด้านสังคม ความพึงพอใจของชีวิต สภาวะของสุขภาพทุกด้าน และความสามารถในการทำหน้าที่ คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข ความพึงพอใจในชีวิตตนเองของบุคคล คุณภาพชีวิตไว้ว่า เป็นความสุข ความพึงพอใจในชีวิตตนเองของบุคคล คุณภาพชีวิตมีความหมายเช่นเดียวกับความผาสุก (Well-being) ซึ่งเป็นการรับรู้ของบุคคลต่อการมีชีวิตอยู่ ตามประสบการณ์ของความพึงพอใจ ความรู้สึกเป็นสุขภายในจิตใจ และ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO (2010 : 123) องค์การร่วมมือทางการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมระหว่างประเทศได้ให้ความหมายคุณภาพชีวิตไว้ว่า หมายถึง ระดับความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม และระดับความพึงพอใจในความต้องการส่วนหนึ่งของมนุษย์

อย่างไรก็ตามความหมายของคุณภาพชีวิตโดยทั่วไปยังคงมีความแตกต่างกันไปในมุมมองและแนวคิดของแต่ละบุคคล ซึ่งแตกต่างกันตามประสบการณ์ ความเชื่อ ความคาดหวัง และการรับรู้ และมีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงชีวิต โดยขึ้นกับปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม สังคม การศึกษา ความเป็นอยู่ที่ดี ภาวะสุขภาพและฐานะทางเศรษฐกิจ ในปัจจุบันทฤษฎีคุณภาพชีวิตส่วนใหญ่เน้นเรื่องความพึงพอใจ ซึ่งเป็นระดับของจิตใจที่เกี่ยวข้องกับการคิด ซึ่งจะเห็นว่าเป็นคำที่มีลักษณะเป็นนามธรรมค่อนข้างสูงมีลักษณะการรวมคำไว้หลายมิติทั้งทางด้านชีวภาพ จิตใจ อารมณ์ สังคมเข้าไว้ด้วยกัน จึงพอสรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไปของบุคคล ซึ่งเป็นชีวิตที่มีคุณภาพ โดยสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมรอบตัวได้ และทำให้บุคคลนั้นมีความสุข ความพึงพอใจในชีวิต ไม่เป็นภาระหรือเกิดปัญหาต่อสังคม

ความหมายของคุณภาพชีวิตเด็ก

สำหรับในส่วนของความหมายคุณภาพชีวิตเด็กซึ่งจากการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะใช้คำว่า “Children’s well-being หรือ child well-being” หรือ student well-being ได้มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับนิยามของคำดังกล่าวไว้สอดคล้องกัน กล่าวคือ ในความหมายของคุณภาพชีวิตทั่วไปมีความหมายค่อนข้างกว้างเป็นนามธรรมสูงที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความสุข (Happiness) หรือความพึงพอใจในชีวิต (Life satisfaction) อันเกิดมาจากการได้รับสนองตอบต่อความต้องการทางจิตใจและสังคม เช่น คุณภาพชีวิตที่ดีของเด็กกว่าเป็นวิถีชีวิตที่ดีของเด็กทั้งด้านสุขภาพที่ดี จิตใจ ร่างกายและจิตวิญญาณที่มีการบูรณาการเชื่อมโยง สัมพันธ์กันโดยบุคคลที่มีชีวิตที่สมบูรณ์อยู่ภายในโรงเรียนหรือชุมชนได้อย่างมีความสุข Wallman (2012 : 125) ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของเด็กไว้ว่าเป็นความพร้อมของเด็กที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ที่เด็กสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในประสังคมและมีมุมมองเชิงบวกมากขึ้น The United Nations Children's Fund : UNICEF (2007 : 78) กองทุนสหประชาชาติเพื่อสงเคราะห์เด็ก ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ดีของเด็กกว่าเป็นความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กทั้งในด้านวัตถุ จิตใจ พฤติกรรม สุขภาพ ครอบครัว และการศึกษา Awartani et al. (2007 : 123) ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของเด็กว่า การมีสุขภาพที่ดี รวมถึงการตระหนักของแต่ละคนถึงศักยภาพของร่างกาย อารมณ์ จิตใจ จิตสังคม และจิตวิญญาณ Organization for Economic Cooperation and Development: OECD (2008 : 69-72)

พิสมัย เกรือชารี (2554 : 46) สรุปว่า คุณภาพชีวิตเด็กหมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกรักของเด็กที่มีต่อครู โรงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งมีผลต่อเด็ก

สุพจน์ แฉล้มเขต (2556 : 89) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตเด็ก หมายถึง พฤติกรรม ความรู้สึก และเจตคติของเด็กนักเรียนที่มีต่อครู โรงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งมีผลต่อเด็กนักเรียนทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การปรับตัวในสังคม

สุพรรณิการ์ มายศก (2554 : 27) ให้ทัศนะว่าคุณภาพชีวิตเด็ก หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกทางบวกของเด็กที่มีต่อครู เพื่อนในโรงเรียน สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน การจัดกิจกรรม การเรียนการสอน การได้รับบริการต่างๆจากโรงเรียนขณะที่อยู่ในโรงเรียน

สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตเด็ก หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กที่มีความพึงพอใจต่อสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง มีปัจจัยด้านวัตถุที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มีความพร้อมที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคมสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ และอารมณ์ อันจะนำไปสู่ความสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้เป็นอย่างดีมีความสุข

อย่างไรก็ดีจากนิยามคุณภาพชีวิตทั่วไป และคุณภาพชีวิตของเด็กจะเห็นว่ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในความหมายของคุณภาพชีวิตทั่วไปมีความหมายค่อนข้างกว้างเป็นนามธรรมสูงที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความสุข (Happiness) หรือความพึงพอใจในชีวิต (Life satisfaction) อันเกิดมาจากการได้รับสนองตอบต่อความต้องการทางจิตใจและสังคม ในขณะที่คุณภาพชีวิตเด็กจะให้ความสำคัญที่แคบและชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเน้นถึงความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) ซึ่งมีความเป็นรูปธรรมมากและให้ความสำคัญด้านกายภาพ และสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ความปรารถนาอันสูงสุดของมนุษย์ก็คือ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากจะช่วยให้บังเกิดขึ้นแก่ตนเองแล้วเรายังหวังที่จะให้เกิดแก่ครอบครัว เครือญาติ และบุคคลอื่น ๆ ในสังคมและประเทศชาติ โดยส่วนรวมด้วย ปัจจุบันคุณภาพชีวิตได้รับการกำหนดให้เป็นเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นเป้าหมายทุกด้านไม่ว่าจะในด้านสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง ฯลฯ ล้วนมุ่งเน้นไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์ในสังคม คุณภาพชีวิตจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อบุคคลและสังคม เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดการสร้างเกณฑ์มาตรฐานเพื่อให้ระดับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ และเพื่อการทำให้การพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายที่ปรารถนาเกี่ยวกับความสำคัญของคุณภาพชีวิตมีผู้ให้แนวคิดที่สำคัญ ไว้ดังนี้

รัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 24 สิงหาคม 2550 มีสาระสำคัญในมาตรา 73, 79 และ 80 ที่กำหนดให้รัฐต้องสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนา มาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต (มาตรา 73) ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีต่อสุขภาพอนามัยสวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน (มาตรา 79) และรัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตและพึ่งตนเองได้ (มาตรา 80)

พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 11 (3) และ มาตรา 19 ที่ให้มีการช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน รวมทั้ง

ให้การช่วยเหลือทางวิชาการในการวิจัยและพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน ดังนั้นหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข หรือกระทรวงกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์รวมถึงหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสำคัญและสนใจในเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น

World Health Organization : WHO (2011 : 124 - 126) องค์การอนามัยโลกในฐานะเป็นองค์กรหลักที่ดูแลด้านสุขภาพอนามัยยังเห็นว่า “ร่างกาย จิตใจ สังคมที่ดีและการไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ เป็นสภาวะของความสมบูรณ์ที่ดี” ถึงแม้ว่าข้อกำหนดนี้จะไม่ได้ออกขึ้นจริง อย่างไรก็ตามในระยะแรกผลสัมฤทธิ์ของแนวคิดที่ว่านี้เกิดกับกลุ่มประชาชนในวัยทำงานในโลกตะวันตกซึ่งหันมาดูแลสุขภาพมากขึ้น โดยเฉพาะการให้คำแนะนำในเรื่องสุขภาพภายนอกร่างกาย และมีการชักชวนให้มีการดูแลสุขภาพ ซึ่งทำให้เชื่อมโยงไปสู่ความสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเรา ซึ่งในช่วงนั้น “สุขภาพ (Health)” ถูกให้ความหมายว่า เป็นสภาวะของความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจและความเป็นอยู่ที่ดีในสังคมมิใช่หมายถึงแต่เพียงปราศจากโรคและความอ่อนแอเท่านั้น แต่การดำเนินการพัฒนา ด้านการสาธารณสุขกับการพัฒนาด้านการคิดค้นความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ด้านการรักษาสุขภาพที่เกิดจากการเจ็บป่วยด้านเดียว ขณะที่การเจ็บป่วยด้านอื่นๆ กลับไม่ได้รับการดูแล ในเดือนพฤษภาคม 1998 ที่ประชุมสมัชชาขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization Assembly) เพิ่มคำว่า “Spiritual well-being” หรือ “สภาวะทางจิตวิญญาณ” เข้าไปในคำนิยามเดิม ดังนั้น ความหมายของคำว่า “สุขภาพ” หลังจากนั้นจึงรวมความหมายถึง สภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ หรือสภาวะที่สมบูรณ์ทุกๆ ทางเชื่อมโยงกัน สะท้อนถึงความเป็นองค์รวมอย่างแท้จริงของสุขภาพที่เกี่ยวพันและเชื่อมโยงกันทั้ง 4 มิติ ซึ่งความหมายในแต่ละด้าน คือ

1. สภาวะทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีเศรษฐกิจพอเพียง มีสิ่งแวดล้อมดี ไม่มีอุบัติเหตุ เป็นต้น
2. สภาวะทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ผ่อนคลาย ไม่เครียด คล่องแคล่ว มีความเมตตา กรุณา มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น
3. สภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี ในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน ในสังคม ในโลก ซึ่งรวมถึงการมีบริการทางสังคมที่ดี และมีสันติภาพ เป็นต้น
4. สภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) หมายถึง สุขอันประเสริฐที่เกิดจากมีจิตใจสูง เข้าถึงความจริงทั้งหมด ตลอดจนความเห็นแก่ตัว มุ่งเข้าถึงสิ่งสูงสุด ซึ่งหมายถึงพระนิพพาน หรือ พระผู้เป็นเจ้าหรือความดีสูงสุด สุดแล้วแต่ความเชื่อที่แตกต่างกันของแต่ละคน สภาวะทางจิตวิญญาณ จึงหมายถึงมิติทางคุณค่าที่สูงส่งเหนือไปจากโลกหรือภพภูมิทางวัตถุ การมีศรัทธาและมีการเข้าถึงคุณค่าที่สูงส่ง ทำให้เกิดความสุขอันประณีตลึกซึ้งกว่าความหมายของสภาวะทั้ง 4 ด้าน สภาวะทางกาย

และสภาวะทางจิตเป็นสภาวะที่ทำความเข้าใจได้ง่าย เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตเห็นได้ตลอดเวลา สภาวะทางสังคมเป็นการแสดงออกรวมกันของสังคมซึ่งต้องทำความเข้าใจและยอมรับร่วมกันของทั้งสังคม และสภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) เป็นสภาวะที่ทำความเข้าใจได้ยากและเป็นขั้นสูงสุดของสภาวะองค์รวม

นิยามเชิงปฏิบัติการและตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตเด็ก

องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาได้นิยามคุณภาพชีวิตของเด็กว่า หมายถึง สภาพการเป็นอยู่ที่ดีทั้งในด้านจิตใจ ร่างกาย และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น โรงเรียน ที่อยู่อาศัย และการศึกษา Camfield, L., Crivello, G., and Woodhead, M. (2009 : 9) ได้ชี้ให้เห็นความเข้าใจเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตเด็ก (Child well-being) ว่าเป็นสภาพเป็นอยู่ของเด็กตามบทบัญญัติของสิทธิเด็ก และการตรวจสอบจากเป้าหมายที่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กระบุไว้ในสหประชาชาติ (UNCRC : United Nations Convention on the Rights of the Child) Lippman and White (2009 : 48-51) ได้ให้ความหมายไว้สอดคล้องกันว่า คุณภาพชีวิตหรือความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก (Child well-being) นั้นเป็นสภาพเป็นอยู่ที่ดีโดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอยู่รอดของชีวิตของเด็ก การลดพฤติกรรมเชิงลบหรือไม่พึงประสงค์และมีมุมมองเชิงบวกมากขึ้น รวมทั้งมีศักยภาพด้านการเรียนรู้ ด้านความรู้ ความสามารถ สติปัญญา ความอดทน และความยืดหยุ่น Dubois and William (2009 : 69) ได้กล่าวว่า เมื่อก้าวถึงคุณภาพชีวิตของเด็ก หรือ Child well-being จะเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ของบุคคล และความสามารถโดยรวมที่จะสร้างชีวิตให้สมบูรณ์ Save the Children (2012 : 54) กล่าวถึง คุณภาพชีวิตของเด็ก หมายถึงความเป็นอยู่ที่ดีที่เด็กได้รับการพัฒนาทั้งในด้านการศึกษา (Education) ด้านสุขภาพ (Health) และด้านโภชนาการ (Nutrition) จุฬาลักษณ์ สุนทรวิภาต (2554 : 94) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตเด็ก หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ที่ดีของนักเรียนในขณะที่อยู่ในโรงเรียน ได้รับการบริการต่าง ๆ จากทางโรงเรียนที่ส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจสังคม และสติปัญญา ที่สมบูรณ์ และมีความสุขเมื่ออยู่ที่โรงเรียน

สรุปได้ว่าคุณภาพชีวิตเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย คือ ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์จิตใจ และด้านสังคม ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ออกมาเป็น 3 ด้าน ดังนี้ ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์จิตใจและสังคม

นิยามเชิงปฏิบัติการและตัวบ่งชี้ด้านร่างกาย

คุณภาพชีวิตด้านร่างกายนั้นเป็นความสามารถของบุคคลที่มีความพร้อมในสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตรวมถึงกิจกรรมที่ทำอยู่เป็นปกติ เป็นเรื่องของความจำเป็นพื้นฐาน การปฏิบัติตน ตลอดจนความเจ็บป่วย/ความไม่สบาย และการรักษาสุขภาพ (Phaladze, et al., 2005; WHOQOL, 1995; WHOQOL Group, 1998; WHOQOL-H IV Group, 2003; Wilson & Clearly, 1995; Sousa, 1996;

Sousa, Holzemer, Henry, & Slaughter, 1999 : 147-154) โดยคุณภาพของชีวิตก็มีส่วนในการเชื่อมโยงกับสุขภาพทั้งที่อยู่ที่บ้าน และที่โรงเรียน (The Children's Society, 2012:48) ซึ่งมีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ในด้านร่างกายไว้ดังนี้

เฟอร์แรนส์และพาวเวอร์ (Ferrans & Power, 1992 : 96) ได้อธิบายตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบด้านร่างกายไว้ว่า เป็นความสามารถในการรับมือกับอุปสรรคที่คาดไม่ถึง ความสามารถในการดูแลสุขภาพของตนเอง ความเครียดหรือความวิตกกังวล กิจกรรมในยามว่าง การสร้างความสุขในวัยสูงอายุ การมีอายุยืน และการดูแลสุขภาพ

พอลลัดและเดวิดสัน (Pollard & Davidson, 2001 : 85) กล่าวถึงลักษณะทางกายภาพรวมถึงโภชนาการ การออกกำลังกาย ความปลอดภัยทางกายภาพ การดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน สุขภาพด้านการเจริญพันธุ์และการใช้สารเสพติด

WHO (2004); McGregor (2006); Wallman (2012); The Children's Society (2012 : 57) และ Save the Children (2012 : 45) ให้แนวคิดเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบด้านร่างกายและด้านสุขภาพไว้สอดคล้องกันว่า เป็นการรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อความกระตือรือร้นต่อการทำกิจกรรมประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสุขสบาย ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวด ทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงพลังกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าคุณไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยใคร หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ เป็นต้น

วิทเมอร์และสวีนิ (Witmer & Sweeney, 1998 : 72); มาสเตอร์ (Masters, 2004); ซาน (Zhan, 2006 : 114) กล่าวถึง ตัวบ่งชี้ด้านร่างกายไว้สอดคล้องกันว่าเป็นสุขภาพที่ปราศจากโรคและสามารถที่จะปฏิบัติกิจกรรมให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย เช่น ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน และการเคลื่อนไหว

อวอร์ทานี, ไวน์แมน และการ์ดอน (Awartani, Whiteman & Gordon, 2008 : 114) กล่าวว่า ร่างกายหมายถึงรวมถึง ประสาทรับรู้ต่าง ๆ ในร่างกาย ประสบการณ์ผ่านประสาทรับรู้ สุขภาพของเด็กโดยรวม และความปลอดภัย ความปลอดภัยด้านร่างกายเป็นการที่ไม่ต้องเป็นกังวลว่าจะเกิดการบาดเจ็บขึ้นไม่ว่าจะเป็นการบาดเจ็บร่างกาย หรือบาดเจ็บในเชิงจิตวิทยา

ธัญธร พฤตภพ (Thunyathom Prettapapop, 2009 : 56) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของพฤติกรรมบริโภคนิยมนิยมมีผลต่อคุณภาพชีวิตของนักเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานคร โดยได้นำตัวบ่งชี้การวัดด้านร่างกายของนักเรียน

ประกอบด้วย ความพอใจกับสุขภาพ การมีกำลังเพียงพอที่จะทำสิ่งต่างๆ ในแต่ละวัน การพอใจกับการนอนหลับ ความพึงพอใจในชีวิต การมีสมาธิในการทำงานสิ่งต่างๆ การรู้สึกพอใจในตนเอง การยอมรับรูปร่างหน้าตาของตัวเอง และการแสดงความรู้ที่ไม่ดี เช่น รู้สึกเหงา เศร้า หดหู่ สิ้นหวัง วิตกกังวล เป็นต้น

สุวรรณ มหัตนรินทร์กุล และคณะ (2550 : 78) ได้พัฒนาเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต WHOQOL – BREF - THAI ประกอบด้วย ข้อคำถาม 2 ชนิด คือ แบบภาวะวิสัย (Perceived objective) และอัตวิสัย (Self-report subjective) จะประกอบด้วยองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต โดยอธิบายตัวบ่งชี้ด้านร่างกายไว้ดังนี้ คือ ด้านร่างกาย (Physical domain) จะเกี่ยวข้องกับการรับรู้สภาพทางร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสบาย ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงพลังกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าคุณไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ จะส่งผลทางบวกต่อการปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละวัน เป็นต้น

จุฬาลักษณ์ สุนทรวิภาต (2554 : 10) ทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ของคุณภาพชีวิตนักเรียนในโรงเรียนด้านร่างกาย ได้แก่ ความเจริญเติบโตของร่างกาย การรับประทานอาหารที่ดีมีคุณภาพ การได้ออกกำลังกาย การได้อยู่ในโรงเรียนที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี และมีความปลอดภัย

รจนา คงคาถับ (2550 : 45) ได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและสัมพันธภาพในครอบครัวกับคุณภาพชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 จังหวัดชลบุรี ได้นิยามองค์ประกอบด้านร่างกายไว้ว่า คือ การที่นักเรียนมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีความสุขสบาย ไม่มีความเจ็บป่วย มีการออกกำลังกายและเล่นกีฬา การได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์และครบ 5 หมู่ มีการนอนหลับและพักผ่อนอย่างเพียงพอ โดยได้กำหนดตัวบ่งชี้ในการวัด ได้แก่ การรับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์และเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย การออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาอย่างสม่ำเสมอ การพักผ่อนและนอนหลับอย่างเพียงพอ การมีความพอใจกับสุขภาพร่างกาย ตลอดจนการสนใจและห่วงใยในสุขภาพของตนเอง

ชนกร ช้างน้อย (2552 : 21) ได้ศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ของภาวะสุขภาพและการบริการอนามัยโรงเรียนกับคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ได้สรุปนิยามองค์ประกอบด้วยร่างกาย ว่าหมายถึง การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน

เช่น การออกกำลังกาย การรับประทานอาหารเช้า 5 หมู่ การดื่มน้ำอย่างเพียงพอ การได้ตรวจสุขภาพเป็นประจำทุกปี และการได้รับการรักษาพยาบาลเบื้องต้นเมื่อเจ็บป่วย

สายฝน เหมสุทธิ (2553 : 56) ได้ศึกษาปัจจัยคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร ได้ศึกษามองค้ำประกอบด้านร่างกายว่าเป็นการรับรู้สภาพร่างกายของบุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ความรู้สึกสุขสบาย เป็นต้น

สุพรรณิการ์ มาศสง (2554 : 35) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ได้ศึกษามองค้ำประกอบด้านร่างกายว่า เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกของนักเรียนต่อบริการต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้ เพื่อเป็นการพัฒนาด้านร่างกาย เช่น อาหารที่มีสารอาหารครบถ้วน สะอาด อร่อย น้ำดื่มที่สะอาด การออกกำลังกาย บริการตรวจสุขภาพ และพฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย โดยกำหนดตัวชี้วัด ได้แก่ การมีน้ำดื่มสะอาดไว้บริการนักเรียน การมีอาหารที่สะอาดรับประทาน ความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การออกกำลังกายและเล่นกีฬา การได้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาในโรงเรียน และการตรวจสุขภาพประจำปี เป็นประจำ

สรุปได้ว่าคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย (Physical domain) คือ สภาพทางด้านร่างกายของบุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวันที่วัดได้จากตัวบ่งชี้ เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย ความรู้สึกสุขสบาย ไม่มีความเจ็บปวด ความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ ผละกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน ความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน ความสามารถในการทำงาน และการไม่ต้องพึ่งพาต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ

นิยามเชิงปฏิบัติการและตัวบ่งชี้ด้านจิตใจ

คุณภาพชีวิตเด็กด้านจิตใจเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกและสภาพจิตใจรวมถึงพฤติกรรมและความรู้สึกของเด็กต่อบริการต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนาด้านจิตใจ ซึ่งมีนักการศึกษาให้แนวคิดเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ไว้ ดังนี้

เฟอร์เรนส์และพาวเวอร์ (Ferrans & Power, 1992 : 24) ได้กล่าวถึงตัวบ่งชี้การวัดคุณภาพชีวิตเด็กด้านจิตใจว่าเป็นสภาพการรับรู้ การตอบสนองทางอารมณ์หรือจิตวิญญาณต่อสิ่งต่างๆ ในชีวิตซึ่งเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในตนเอง ความสุขทั่วไป การประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ความสงบในใจ รูปร่างหน้าตาของตนเอง ตลอดจนความศรัทธาในศาสนาที่ตนเองนับถือ

ธัญธร พุดมปภพ (Thunyathom Prettapapop, 2009 : 64) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของพฤติกรรมบริโภคนิยมนิยมมีผลต่อคุณภาพชีวิตของนักเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานคร โดยได้นำตัวบ่งชี้การวัดด้านจิตใจของนักเรียนว่าประกอบด้วย การมีความสุขจากการได้มาของสิ่งของที่ต้องการ การมีชีวิตที่เต็มไปด้วยสิ่งของอำนวยความสะดวก และทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับความสำเร้งในชีวิต

WHO (2004 : 124) ได้สรุปตัวบ่งชี้ในการวัดคุณภาพชีวิตด้านจิตใจว่าเป็นการรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ และความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้า หรือกังวล การรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของตน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิต และความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิต มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Witmer & Sweeney (1998 : 121); Lippman (2009 : 74) และ White (2009 : 115) ที่สรุปว่า ตัวบ่งชี้ด้านจิตใจนั้นจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง ภาพลักษณ์ของตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง ความมั่นใจในตนเอง ความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ และความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน และความสามารถในการจัดการกับความเศร้า หรือกังวล ความเชื่อต่าง ๆ ของตน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ (2550 : 60) ได้พัฒนาเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต WHOQOL-RIEF-THAI ประกอบด้วยข้อคำถาม 2 ชนิด คือ แบบภาวะวิสัย (Perceived objective) และอัตวิสัย (Self-report subjective) จะประกอบด้วยองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต โดยอธิบายตัวบ่งชี้ด้านจิตใจไว้ว่า เป็นการรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ และความสามารถ ในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้า หรือกังวล การรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของตนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิต และความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิต มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

รจนา คงคาถับ (2550 : 58) ได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและสัมพันธภาพในครอบครัวกับคุณภาพชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 จังหวัดชลบุรี ได้นิยามองค์ประกอบด้านจิตใจ คือ การที่นักเรียนรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง สามารถเรียนรู้และตัดสินใจในเรื่องต่างๆได้ การได้รับความเอาใจใส่จากพ่อแม่ และสามารถ

ปรึกษาปัญหาต่างๆ กับพ่อแม่ และกำหนดตัวบ่งชี้ในการวัดได้ดังนี้คือ การมีความมั่นใจในตนเอง สามารถเรียนรู้หรือตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้เป็นอย่างดี การได้ทำบุญและศึกษาธรรมหรืออ่านหนังสือ ธรรมะเป็นประจำ การมีโอกาสได้พักผ่อนคลายเครียด เช่น ดูโทรทัศน์ ฟังเพลงเล่นดนตรีหรือเล่นกีฬา การรู้จักวิธีระบายอารมณ์หรือคลายเครียด การได้รับกำลังใจจากครอบครัว และการมีความสุขในชีวิตประจำวัน

ชนกร ช้างน้อย (2552 : 12) ได้ศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ของภาวะสุขภาพและการบริการอนามัยโรงเรียนกับคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ได้สรุปนิยามองค์ประกอบด้านจิตใจว่า หมายถึง การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรู้สึกเหงาเมื่ออยู่บ้านหรือที่พัก การพึงพอใจกับชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง การมีจิตใจร่าเริงแจ่มใสเบิกบาน อยู่เสมอ และการรู้สึกท้อแท้เบื่อหน่าย เป็นต้น

สายฝน เหมสุทธิ (2553 : 55) ได้ศึกษาปัจจัยคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานเขตภาษีเจริญ สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้นิยามองค์ประกอบด้านจิตใจว่า เป็นการรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ว่าคุณรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง เป็นต้น

สุพรรณิการ์ มายศคง (2554 : 123) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ได้นิยามองค์ประกอบด้านอารมณ์และจิตใจว่าเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกและสภาพจิตใจของนักเรียน และหมายถึง พฤติกรรมและความรู้สึกของนักเรียนต่อบริการต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อเป็นการพัฒนาด้านจิตใจของนักเรียน เช่น การฝึกนั่งสมาธิ การเข้าค่ายปฏิบัติธรรม โดยกำหนดตัวบ่งชี้ ได้แก่ การมีอารมณ์มั่นคง ไม่หงุดหงิดง่าย การร่วมกิจกรรมทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมฝึกสมาธิ และการเข้าค่ายปฏิบัติธรรม

กล่าวโดยสรุป คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ (Psychological domain) คือ สภาพทางจิตใจของตนเองที่วัดได้จากตัวบ่งชี้ เช่น ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง ภาพลักษณ์ของตนเอง ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ความมั่นใจในตนเอง ความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ และความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน ความสามารถในการจัดการกับความเศร้า หรือกังวล ความเชื่อต่าง ๆ ของตน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิต และความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิต มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค

นิยามเชิงปฏิบัติการและตัวบ่งชี้ด้านอารมณ์และจิตใจ

อารมณ์ของเด็กถือเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์ประกอบหนึ่งที่จะส่งเสริมหรือเอื้อให้เด็กมีความสุขในโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนควรส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพจิตดีมีอารมณ์สดชื่น แจ่มใส พยายามลด

หรือจัดอารมณ์ที่ไม่ดี ชุมนมัวให้หมดสิ้นไป หากเด็กมีอาการคับข้องใจ เพราะไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ เด็กจะเกิดความเบื่อหน่าย ท้อถอยและไม่อยากเรียน โรงเรียนจึงต้องทำการจัดอุปสรรคนั้น โดยต้องคำนึงถึงการจัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมแก่เด็ก เช่น ให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน เพื่อให้เด็กสามารถปรับตัวและลดความเครียดหรือวิตกกังวลลงได้ ซึ่งมีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ด้านอารมณ์ไว้ดังนี้

พอลลอคและเดวิดสัน (Pollard & Davidson, 2001 : 65) ให้ทัศนะเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านอารมณ์ว่ามีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับด้านสังคมและรวมถึงการพัฒนาทางอารมณ์และการควบคุม การเผชิญความเครียด อิศระ การพัฒนาตนเองบวกความไว้วางใจและความผูกติดหรือผูกพันกับโรงเรียน

บอยเดนและคูเปอร์ (Boyden & Cooper, 2006 : 49) กล่าวถึงพัฒนาการด้านอารมณ์ (Physical Development) ของเด็กวัยรุ่นมักมีอาการที่หงุดหงิด เกรี้ยวกราดรุนแรง และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มักมีการแสดงออกจากอารมณ์เป็นวัยที่มีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย อ่อนไหวง่าย เปลี่ยนอารมณ์หนึ่งไปสู่อารมณ์ตรงกันข้ามได้อย่างรวดเร็วจึงควรจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สอดคล้องกับพัฒนาการด้านอารมณ์ เช่น จัดกิจกรรมให้เด็กได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนที่สอดคล้องกับพัฒนาการทางอารมณ์ด้วย ซึ่ง McGregor (2006 : 117) ได้อธิบายลักษณะพัฒนาการทางอารมณ์ของวัยรุ่นไว้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มีความรู้สึกรุนแรงทางอารมณ์ แสดงความรู้สึกอย่างเปิดเผย และตรงไปตรงมา เต็มไปด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง แต่บางครั้งก็รู้สึกหวั่น มีความสงสัยอยู่ตลอดเวลา ความชอบไม่ชอบของวัยรุ่นนี้รุนแรงสูงไม่ค่อยจะยอมใครง่ายๆ นักทั้งผู้หญิงและผู้ชายต่างต้องการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับผู้ใหญ่อยู่เสมอ เมื่ออยู่บ้านบางครั้ง เด็กชอบเก็บตัวอยู่ตามลำพัง ไม่ต้องการให้ใครรบกวน เป็นวัยที่ชอบเข้าหาเพื่อน ชอบให้เพื่อนยอมรับและยกย่อง เด็กมักมีขัดแย้งในใจอยู่เสมอ เช่น บางคราวอยากเป็นผู้ใหญ่ บางคราวอยากเป็นเด็ก เด็กมีความต้องการที่จะพึ่งพาตนเอง แต่ยังต้องการความสนใจจากพ่อแม่อยู่ เด็กวัยนี้ต้องการให้ผู้ใหญ่ยอมรับ จึงมักเอาใจใส่กับรูปร่างของตนเองสูงขึ้น และมีความกังวลใจเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของตนเองอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นกิจกรรมที่โรงเรียนควรจัดให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ของเด็กต้องเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับศักยภาพ ความต้องการ และพัฒนาการทางอารมณ์ของวัยรุ่น (Masters, 2004 : 78)

อวอลโนลทอล (Awartanietal, 2007 : 45) ให้ทัศนะเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ด้านอารมณ์ไว้ว่า อารมณ์ของนักเรียนนั้นจะเพิ่มพูนขึ้นเมื่อสิ่งแวดล้อมโรงเรียนไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต เช่น ถูกกลั่นแกล้ง รบกวนรังควาน การใช้ความรุนแรงและการทำโทษที่ละเมิดร่างกายนักเรียน ซึ่งแต่ละคนควรมีเพื่อนคอยดูแลซึ่งกันและกันอย่างน้อยหนึ่งคน ซึ่งการมีเพื่อนนี้เชื่อมโยงกับการมีสุขภาพที่ดีและ

มีความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนเป็นอย่างมาก ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนนั้นเป็นปัจจัยป้องกัน (Protective factor) เพื่อให้เด็กมีความเป็นอยู่ที่ดีได้

แคนฟิลด์และคณะ (Camfield et al., 2009 : 16) ด้านอารมณ์และจิตใจ เด็กต้องได้รับการอบรมสั่งสอน ได้รับความรักความอบอุ่น ไม่ว่าจะเป็นครูหรือเพื่อน ซึ่งถ้าเด็กสามารถเข้ากับเพื่อนได้ ก็จะทำให้เด็กมีชีวิตได้อย่างมีความสุข และนอกจากนี้ยังต้องการเป็นที่ยอมรับของสังคม ต้องการประสบความสำเร็จ ซึ่งมีส่วนทำให้เด็กมีสุขภาพจิตที่ดี มีอารมณ์ดี หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส แต่ถ้าเด็กมีปัญหาในด้านนี้ควรจะต้องได้รับการช่วยเหลือหรือแนะนำสิ่งต่างๆ และป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนดีขึ้น และให้นักเรียนสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้

คูบัวส์ (Dubois, 2002 : 121) กล่าวถึงองค์ประกอบคุณภาพชีวิตด้านอารมณ์ไว้ว่า เกี่ยวข้องกับการมีสุขภาพจิตดี มีอารมณ์สดชื่นแจ่มใส พยายามลดหรือจัดการอารมณ์ที่ไม่ดี ชุนมัวให้หมดสิ้นไป หากเด็กมีอาการคับข้องใจ เพราะไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ เด็กจะเกิดความเบื่อหน่าย ท้อถอยและไม่อยากเรียนไปโรงเรียน ดังนั้น จึงต้องทำการจัดอุปสรรคนั้นโดยต้องคำนึงถึงการจัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมแก่เด็ก เช่น ให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เพื่อให้เด็กสามารถปรับตัวและลดความเครียดหรือวิตกกังวลลงได้

จุฬาลักษณ์ สุนทรวิภาต (2554 : 14) ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตนักเรียนในโรงเรียนด้านอารมณ์ว่า เกี่ยวข้องกับการมีสุขภาพจิตที่ดี มีคุณธรรม ได้บำเพ็ญประโยชน์ตลอดจนได้รับการยอมรับจากเพื่อนหรือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในโรงเรียน

สุพรรณิการ์ มายศลง (2554 : 42) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบคุณภาพชีวิตด้านอารมณ์ว่าจะแสดงออกทางพฤติกรรม ความรู้สึกและสภาพจิตใจของนักเรียนต่อบริการต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อเป็นการพัฒนาด้านจิตใจของนักเรียน เช่น การฝึกนั่งสมาธิ การเข้าค่ายปฏิบัติธรรม

สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตด้านอารมณ์ (Emotional Domain) หมายถึง สภาพการแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึกและสภาพจิตใจของนักเรียนต่อบริการต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อเป็นการพัฒนาด้านจิตใจของนักเรียน ที่วัดได้จากตัวบ่งชี้ เช่น การมีสุขภาพจิตที่ดี มีคุณธรรม ได้บำเพ็ญประโยชน์ตลอดจนได้รับการยอมรับจากเพื่อนหรือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในโรงเรียน เช่น การฝึกนั่งสมาธิ การเข้าค่ายปฏิบัติธรรม การให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนเรียน

นิยามเชิงปฏิบัติการและตัวบ่งชี้ด้านสัมพันธภาพทางสังคม

พฤติกรรมทางสังคมถือเป็นกุญแจสำคัญสำหรับสุขภาวะที่ดี และมีผลต่อศักยภาพในด้านวิชาการของนักเรียน เมื่อนักเรียนเรียนรู้ทักษะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็บทักษะในการอยู่ในสังคม ทักษะในการเรียนรู้เข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ และทักษะในการรักษาความสัมพันธ์เชิงบวก เหล่านี้

ช่วยส่งเสริมพัฒนาสุขภาพของนักเรียน ซึ่งได้มีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ด้านสัมพันธภาพทางสังคมไว้สอดคล้องกัน ดังนี้

WHO (2004 : 76-80) ได้กำหนดตัวบ่งชี้วัดคุณภาพชีวิตด้านสัมพันธภาพทางสังคม (Social Relationships) โดยอธิบายว่าเป็นการรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศ หรือการมีเพศสัมพันธ์

พอลลัดและเดวิดสัน (Pollard & Davidson, 2001 : 78) และวิทเมอร์และสวีนิ (Witmer & Sweeney, 1998 : 65) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านสังคมประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก ความสัมพันธ์พี่น้อง ความสัมพันธ์แบบคู่ พฤติกรรมทางสังคมในเชิงบวก การเอาใจใส่และความเห็นอกเห็นใจ

มาสเตอร์ (Masters, 2004 : 115); แมคเกรเกอร์ (McGregor, 2006 : 21); บอยเดนและคูเปอร์ (Boyden & Cooper, 2006 : 15); แคมฟิลด์และคณะ (Camfield et al., 2009 : 25-28) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ด้านสังคมของเด็กว่าประกอบด้วย การได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม ได้สร้างความสัมพันธ์กับคนที่อยู่รอบๆตัวเด็ก และการได้รับการช่วยเหลือจากสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก ความสัมพันธ์พี่น้องความสัมพันธ์แบบเพื่อน พฤติกรรมทางสังคมในเชิงบวก การเอาใจใส่และความเห็นอกเห็นใจกัน

ลิปแมน (Lippman, 2009 : 85) ได้สรุปตัวบ่งชี้ด้านสังคมไว้สอดคล้องกันว่า เป็นการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น รวมถึงการได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับการรับรู้ในเรื่องอารมณ์และความรู้สึกต่อผู้อื่น

สุวรรณ มหัตนรินทร์กุล และคณะ (2554 : 40) ได้พัฒนาเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต WHOQOL-BREF-THAI ประกอบด้วยข้อคำถาม 2 ชนิด คือ แบบภาวะวิสัย (Perceived objective) และอัตวิสัย (Self-report subjective) จะประกอบด้วยองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต โดยอธิบายตัวบ่งชี้ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relationships) ไว้ว่าเป็นการรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศ หรือการมีเพศสัมพันธ์

รจนา คงคาถับ (2550 : 54-60) ได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและสัมพันธภาพในครอบครัวกับคุณภาพชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 จังหวัดชลบุรี ได้นิยามองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพทางสังคม คือ การที่นักเรียนรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วยรวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ หรือการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งได้

กำหนดตัวบ่งชี้ในการวัด ประกอบด้วย ความสามารถในการพูดคุยกับคนทุกเพศทุกวัยได้ การได้รับความช่วยเหลือจากครูหรือเพื่อนเมื่อมีปัญหา การมีความสุขในการที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น การปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน การให้ความเคารพครูและผู้อาวุโส การรู้จักเกรงใจผู้อื่น และการคบหาสมาคมกับผู้อื่น

ชนกร ช้างน้อย (2552 : 21-25) ได้ศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ของภาวะสุขภาพและการบริการอนามัยโรงเรียนกับคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ได้สรุปนิยามองค์ประกอบด้านสังคมว่าหมายถึง การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น เช่น การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ การร่วมกิจกรรมต่างๆทางสังคม การมีที่ปรึกษาเมื่อมีหรือเผชิญกับปัญหา การทำงานเพื่อส่วนรวมด้วยความเต็มใจ ตลอดจนการรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคมนวมทั้งการรับรู้ว่าคุณได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย

สายฝน เหมสุทธิ (2553 : 32-34) ได้ศึกษาปัจจัยคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานเขตภาษีเจริญ สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้นิยามองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพทางสังคมว่า หมายถึง การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าคุณได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย

กล่าวโดยสรุป คุณภาพชีวิตด้านสัมพันธภาพทางสังคม (Social Relationships Domain) คือสภาพความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น ที่วัดได้จากตัวบ่งชี้ เช่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าคุณได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์และความรู้สึกต่อผู้อื่น

นิยามเชิงปฏิบัติการและตัวบ่งชี้ด้านสิ่งแวดล้อม

การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของนักเรียน ซึ่งโรงเรียนจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในโรงเรียน หรือบริการต่างๆ ให้สอดคล้องหรือสนองต่อความต้องการพื้นฐานของเด็ก ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการในด้านต่างๆ ของเด็กด้วย ซึ่งมีผู้อธิบายถึงตัวบ่งชี้ด้านสิ่งแวดล้อมไว้สอดคล้องกัน ดังต่อไปนี้

WHO (2004 : 142-145) กล่าวถึง ตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) ว่าเป็นการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าคุณได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดีปราศจากมลพิษต่างๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณมีโอกาสที่จะ ได้รับข่าวสาร หรือฝึกฝนทักษะต่างๆ การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรมสันทนาการ และมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

วิทเมอร์และสวีนี (Witmer & Sweeney, 1998 : 25) กล่าวถึง สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนว่าเป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพซึ่งรวมถึงการให้บริการต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดให้โดยต้องสอดคล้องหรือสนองต่อความต้องการพื้นฐานของเด็ก ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการในด้านต่างๆ ของเด็กด้วย เช่น บริการห้องสมุด ห้องน้ำห้องส้วม บริการสหกรณ์ ทุนการศึกษา ฯลฯ

แบรดชอว์ (Bradshaw et al., 2007 : 107) ให้ทัศนะเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนให้นักเรียนมีความเป็นอยู่ที่ดีไว้สอดคล้องกันว่า ประกอบด้วย การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ รวมถึงการจัดกิจกรรมการให้บริการแก่ผู้เรียนทั้งในการสนับสนุนการเรียนรู้ และความต้องการพื้นฐานของเด็ก

OECD (2008 : 184) ให้แนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนว่ามีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ องค์ประกอบด้านกายภาพ ด้านจิตภาพ และด้านสังคม ซึ่งแต่ละองค์ประกอบส่งผลต่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนในลักษณะที่แตกต่าง ดังนั้น โรงเรียนต้องคำนึงถึงการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้ครบถ้วน ดังนี้

1. ด้านกายภาพ เป็นสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ อาคารสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ สื่อ อุปกรณ์การสอนต่างๆ รวมทั้ง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ ต้นไม้ พืช ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ เป็นต้น สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านกายภาพ จะส่งผลต่อการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน แบ่งออกเป็นสภาพแวดล้อมในห้องเรียนและสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน

2. ด้านจิตภาพ ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อความรู้สึกจิตใจ เจตคติของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอน แบ่งออกเป็นองค์ประกอบสำคัญ 2 องค์ประกอบคือ ด้านนักเรียน ได้แก่ บุคลิกภาพและพฤติกรรมของนักเรียน ระดับสติปัญญาของนักเรียน และสถานภาพทางครอบครัว ส่วนด้านผู้สอน ได้แก่ บุคลิกภาพและพฤติกรรมของครูผู้สอน ความรู้และประสบการณ์ และเทคนิคการสอน

3. ด้านสังคม ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น ความสัมพันธ์ระหว่าง นักเรียนกับนักเรียนด้วยกัน นักเรียนกับครูผู้สอน รวมถึงกฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ของโรงเรียนองค์ประกอบของ สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านสังคม เช่น การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน การสร้างแรงจูงใจ และความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

วอลแมน (Wallman, 2012 : 57) กล่าวถึง การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อสนับสนุนหรือเอื้อต่อความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กสามารถจัดได้ 3 ลักษณะ คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางวิชาการ และสภาพแวดล้อมทางการบริหาร กล่าวคือ ลักษณะที่ 1 เป็นการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุ เช่น บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน ห้องเรียน ครูภัณฑ์ วัสดุต่างๆ สิ่งมีชีวิตแสดงลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดีได้แก่ ความชุ่มชื้น การถูก

สุขลักษณะ ความร่มรื่นและความสวยงาม ความเป็นระเบียบและความสะอาด การจัดและสร้างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเป็นเรื่องของแต่ละโรงเรียนที่มีสภาพปัญหาและความต้องการแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับแนวคิดของบุคลากรภายในโรงเรียนนั้น ๆ ที่จะสร้างขึ้น ลักษณะที่ 2 สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ได้แก่ การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน และลักษณะที่ 3 สภาพแวดล้อมทางการบริหารและการจัดการ ได้แก่ การดำเนินการใดๆ ภายในขอบเขตของโรงเรียนให้ การปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือของบุคลากร สังเกตได้จากการดำเนินงานอย่างมีระบบ ลักษณะของการบริหารและการจัดการที่ก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดี เริ่มจากการกำหนดนโยบายควรให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วม มีการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสภาพปัจจุบันมากำหนดเป็นนโยบายในการแก้ปัญหาและการพัฒนางานของโรงเรียน การมอบหมายหรือสั่งการตามสายงานบังคับบัญชา ควรมีความชัดเจนและเหมาะสมกับความสามารถ มีการยกย่อง ชมเชย สร้างขวัญกำลังใจ และการจัดสวัสดิการในรูปแบบต่างๆ

จุฬาลักษณ์ สุนทรวิภาต (2554 : 40) กล่าวถึงการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพในโรงเรียนว่าสามารถดำเนินการให้เกิดขึ้นภายใต้สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุประสงค์ได้ สัมผัสได้ โดยสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ จากการดำเนินงานของโรงเรียนดังต่อไปนี้ ได้แก่

1. พื้นที่และบริเวณโรงเรียน ต้องมีพื้นที่เพียงพอแก่การใช้ประโยชน์ต่างๆ ไม่เป็นหลุมเป็นบ่อ รับแสงสว่างจากธรรมชาติได้มาก มีการปลูกต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงา ปลูกไม้ดอกไม้ประดับให้เกิดความสวยงาม และมีรั้วโดยรอบ

2. อาคารเรียนและสิ่งก่อสร้าง ตัวอาคารเรียนควรหันหน้าอาคารไปทางทิศที่รับลมได้ สะดวกแสงแดดหรือฝนไม่รบกวนมากนัก ภายในห้องเรียนควรใช้สีเย็นตาตกแต่งด้วยรูปภาพให้สวยงามอยู่เสมอ สำหรับอาคารประกอบ เช่น อาคารเอนกประสงค์ โรงอาหาร จะต้องคำนึงถึงความสะอาดเป็นสำคัญ อากาศถ่ายเทได้ดี

3. ห้องเรียนและเครื่องใช้ในห้องเรียน การจัดโต๊ะเรียนและเก้าอี้ไม่ควรจัดแบบติดกับพื้นห้องเรียนตายตัวต้องให้สามารถเคลื่อนที่ได้ และมีความเหมาะสมต่อการจัดกลุ่มหรือต้องการใช้ห้องเรียนเพื่อประโยชน์อย่างอื่น การจัดแถวของโต๊ะเรียนต้องจัดให้มีช่องว่างแถวเพียงพอที่จะเดินผ่านไปโดยสะดวก

สุวรรณ มหัตนรินทร์กุล และคณะ (2554 : 60) ได้พัฒนาเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต WHOQOL-BRIEF-THAI ประกอบด้วยข้อคำถาม 2 ชนิด คือ แบบภาวะวิสัย (Perceived objective) และอัตวิสัย (self-report subjective) จะประกอบด้วยองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต 4 ด้าน โดยอธิบายตัวบ่งชี้ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) ว่าเป็นการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิตการรับรู้ว่าได้อยู่

ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

รจนา คงคาถับ (2550 : 65) ได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและสัมพันธภาพในครอบครัวกับคุณภาพชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 จังหวัดชลบุรี ได้สรุปตัวบ่งชี้องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมว่าเป็นการที่นักเรียนรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิตการรับรู้ว่าคุณได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารต่างๆ การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง โดยกำหนดตัวบ่งชี้ในการวัด ได้แก่ ความเป็นอิสระภาพเป็นตัวของตัวเอง ความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต และทรัพย์สิน สภาพแวดล้อมและบรรยากาศของที่อยู่อาศัย และความมีน้ำใจไมตรีที่ดีของเพื่อนบ้าน

สายฝน เหมสุทธิ (2553 : 56) ได้ศึกษาปัจจัยคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานเขตภาษีเจริญ สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้กำหนดตัวบ่งชี้ด้านสิ่งแวดล้อมว่าเป็นการรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง การรับรู้ว่าคุณได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี

สุพรรณิการ์ มายศคง (2554 : 69) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ได้สรุปตัวบ่งชี้ด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนว่าเป็นบริการต่างๆ ที่โรงเรียนจัดให้ทั้งด้านอาคารเรียน ห้องเรียน สื่อการเรียนการสอน สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ห้องน้ำ ห้องสมุด เป็นต้น เช่น การมีสถานที่บรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเรียน การมีขนาดเหมาะสมกับจำนวนผู้เรียน การไม่มีเสียงดังรบกวนในขณะที่เรียน การมีแสงสว่างเพียงพอ การมีสื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนอยู่ในสภาพสมบูรณ์พร้อมต่อการใช้งาน มีสื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนเพียงพอกับจำนวนนักเรียน ตลอดจนการมีห้องน้ำถูกสุขลักษณะ สะอาด และเพียงพอกับจำนวนนักเรียนกล่าวโดยสรุป คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Endomain) คือ สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต ที่วัดได้จากตัวบ่งชี้ เช่น การรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าคุณได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสาร หรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรมสันทนาการ และมีกิจกรรมในเวลาว่าง

นิยามเชิงปฏิบัติการและตัวบ่งชี้ด้านการเรียนรู้

การเรียนรู้ส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับครูและผู้เรียน โดยเฉพาะครูซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่อยู่ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด เป็นทั้งผู้สอน ผู้อบรม ปลุกฝังค่านิยมต่างๆ ให้กับเด็ก การส่งเสริมโอกาสในการแสดงออกทางวิชาการ การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้ ทั้งกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร งานที่ได้รับมอบหมาย การสอนของครูอาจารย์ ผลการเรียนรู้ และความรู้ ความสามารถในการเรียน ซึ่งมีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ไว้ดังนี้

เอปสตรีนและแมคพาร์ตแลนด์ (Epstein & McPartland, 1996 : 154) กล่าวถึง องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตในโรงเรียนเกี่ยวกับความมุ่งมั่น ในการเรียนว่า เป็นตัวบ่งชี้สำคัญที่แสดงออกถึงความตั้งใจรับผิดชอบในการทำงานหรือโครงการต่างๆ ที่ครูมอบหมายให้นักเรียนทำในห้องเรียน และมีการใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักความจริง มีโลกทัศน์กว้าง รู้จักการปรับตัวและวางตัวได้อย่างเหมาะสม รู้จักการคิดวิเคราะห์ ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และมีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

วิทเมอร์และสวีนิ (Witmer & Sweeney, 1998 : 54) กล่าวถึง ตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตที่ดีด้านการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการต่างๆ ที่ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ได้มากที่สุดภายใต้บรรยากาศที่น่าเรียนรู้ และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียนซึ่งสามารถทำได้โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องและตรงตามความต้องการของผู้เรียน วัตถุประสงค์ การเรียนรู้ และการให้ผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียนการสอน การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยความเป็นกันเอง การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การส่งเสริมการเรียนรู้เป็นกลุ่ม และการส่งเสริมความสามารถการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลจะมีผลต่อความสุขในการเรียนรู้ของนักเรียน

นอกจากนี้ Awartani et al. (2007 : 89) กล่าวถึงตัวบ่งชี้ทางด้านวิชาการว่า ส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับครู ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทอยู่ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด ซึ่งเป็นทั้งผู้สอน ผู้อบรม ปลุกฝังค่านิยมต่างๆ ให้กับเด็กที่จะต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข

วอลแมน (Wallman, 2012 : 15) ได้ให้แนวคิดของตัวชี้วัดในด้านการเรียนรู้ว่าเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านวิชาการ กระบวนการจัดการศึกษาให้กับเด็ก และรวมถึงความพร้อมในการเรียนรู้ของเด็ก เช่น การมีสมาธิในเวลาเรียนความสามารถในการจดจำ และการตามบทเรียนให้ทัน

จุฬาลักษณ์ สุนทรวิภาต (2554 : 89) ได้กล่าวว่า คุณภาพชีวิตนักเรียนเป็นสภาพความเป็นอยู่ที่ดีของนักเรียนในขณะที่อยู่ในโรงเรียนโดยเฉพาะในด้านวิชาการหรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะต้องจัดให้สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ก็จะช่วยสนับสนุนหรือส่งเสริมให้มีการพัฒนาการในด้านอื่นๆ ไปด้วย

เบญจวรรณ หอมหวาน (2556 : 46) และสุพรรณิการ์ มาศยคง (2554 : 21) ให้ทัศนะไว้สอดคล้องกัน โดยได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ด้านการเรียนที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนว่าประกอบด้วยโอกาสในการแสดงออกทางวิชาการ การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม ที่ส่งเสริมความรู้ทั้งกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตรงานที่ได้รับมอบหมาย การสอนของครูอาจารย์ ผลการเรียนรู้ และความรู้ความสามารถในการเรียน

สรุปได้ว่าคุณภาพชีวิตด้านการเรียนรู้ (Learning Domain) หมายถึง สภาพความรู้สึทางอารมณ์ของเด็กในการแสดงออกทางวิชาการ ที่วัดได้จากตัวบ่งชี้ เช่น การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้ทั้งกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตรงานที่ได้รับมอบหมายการสอนของครูอาจารย์ผลการเรียนรู้ ความรู้ความสามารถในการเรียน การมีสมาธิในเวลาเรียน ความสามารถในการจัดจำ และการตามบทเรียนให้ทัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภูมิรินทร์ เพ็ชรเมือง (2549 : 73) ศึกษาสภาพแวดล้อมในศูนย์เด็กเล็กจำนวน 40 คนขึ้นไป ในจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมของศูนย์เด็กเล็กก่อนอยู่ผ่านการประเมินระดับพื้นฐานและปรับปรุงส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาสภาพแวดล้อม ได้แก่ สุขภัณฑ์ในห้องส้วมมีขนาดไม่เหมาะสมกับตัวเด็ก ร้อยละ 97.6 ไม่มีอุปกรณ์ดับเพลิงประจำศูนย์ ร้อยละ 73.8 ห้องน้ำไม่เพียงพอ ไม่มีห้องน้ำในอาคารร้อยละ 21.6 ด้านความคิดเห็น ส่วนใหญ่ของผู้ปกครองเห็นว่าสภาพแวดล้อมของศูนย์เด็กเล็กอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 61.8

สุนรี ศรีสุคตอง (2550 : 79) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินงานศูนย์เด็กเล็กนำอยู่ของผู้ดูแลเด็ก จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินงานศูนย์เด็กเล็กนำอยู่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ อายุ การฝึกอบรม และปัจจัยการสนับสนุนจากองค์กร ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานคือด้านสิ่งแวดล้อมสะอาดและปลอดภัย ร้อยละ 15.73

พิทยา ภาโนมัย (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กนำอยู่ตำบลโพธิ์ศรีสำราญ อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์เด็กเล็กในตำบลโพธิ์ศรีสำราญ 3 แห่ง คือ ศูนย์เด็กเล็กวัดศรีวิสาร ศูนย์เด็กเล็กบ้านโพธิ์ชัย และศูนย์เด็กเล็กวัดศรีสวัสดิ์ ก่อนดำเนินการปรับปรุง ศูนย์เด็กเล็กทั้ง 3 แห่ง ส่วนใหญ่ไม่ผ่านเกณฑ์ ด้านสิ่งแวดล้อมสะอาดและปลอดภัย ส่วนหลังการดำเนินการ พบว่า ศูนย์เด็กเล็กทั้ง 3 แห่ง ผ่านเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อมทุกข้อ นอกจากนี้ยังพบว่าการทำงานรณรงค์กลุ่มจะได้ผลดีจะต้องได้รับการสนับสนุนจากชุมชนทุกภาคส่วน

เพราะชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมและชุมชนเป็นเจ้าของกิจกรรม โดยมีเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้การสนับสนุนและกระตุ้นให้ดำเนินงานตามโครงการ

โตธิดา สาระพันธ์ (2550 : 75) ศึกษามุมมองของชุมชนต่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเวียงแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้การเป็นศูนย์เด็กเล็กน่ายอยู่ ผลการวิจัยพบว่า มุมมองคนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาในด้านกายภาพหรือสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก คือตั้งสร้างรั้วใหม่ การส่งเสริมสุขภาพเน้นด้านโภชนาการ ให้เด็กได้รับสารอาหารครบ 5 หมู่โดยการตรวจสอบคุณภาพอาหารจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านกระบวนการผลิตอาหาร ทุกขั้นตอนผู้ประกอบการต้องมีความสะอาด ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้สะอาดและปลอดภัยให้อยู่ในความดูแลของครูพี่เลี้ยง บางเรื่องที่ไม่สามารถจัดการได้เองต้องประสานความร่วมมือกับผู้บริหารหรือผู้ประกอบการเด็ก มุมมองของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้การยอมรับและนับถือในตัวครูพี่เลี้ยง ผู้ปกครองคิดว่าครูพี่เลี้ยงไม่เพียงพอ ต้องการเพิ่มครูพี่เลี้ยงเพื่อให้การดูแลทั่วถึง ด้านการมีส่วนร่วมมีเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือระหว่างหน่วยงาน ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากหน่วยงานของรัฐเข้ามา มีบทบาทมากขึ้นทำให้บทบาทของชุมชนลดลง ชุมชนไม่มีส่วนร่วมโดยชุมชนหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาอย่างแท้จริง

สุนัน ชันทะสิทธิ์ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาปฐมวัย ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย และ 2) เปรียบเทียบสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาปฐมวัย ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย ตามความคิดเห็นของหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 236 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยใช้ สถิติที (t-test) ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การจัดประสบการณ์ รองลงมาได้แก่ การประเมินพัฒนาการและสื่อการเรียนรู้ ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การจัดสภาพแวดล้อม 2) ปัญหาการจัดการศึกษาปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การจัดประสบการณ์ รองลงมาได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมและสื่อการเรียนรู้ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การประเมินพัฒนาการ 3) หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและผู้ดูแลเด็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลยมีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยภาพรวมและ

รายด้าน ได้แก่ ด้านการจัดประสบการณ์และด้านการจัดสภาพแวดล้อมไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านสื่อการเรียนรู้และด้านการประเมินพัฒนาการแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและผู้ดูแลเด็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลยที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 5) หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและผู้ดูแลเด็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลยมีความคิดเห็นต่อปัญหาการจัดการศึกษาปฐมวัย ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไม่แตกต่างกัน 6) หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและผู้ดูแลเด็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย ที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัญหาการจัดการศึกษาปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

นุชศรี พูลเพิ่ม (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอำนาจเจริญ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดอำนาจเจริญ และ 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กเล็กต่อการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอำนาจเจริญ ตามประสบการณ์การทำงาน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอำนาจเจริญ ปีการศึกษา 2552 จำนวน 220 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอำนาจเจริญ โดยภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ รองลงมา ได้แก่ ด้านการจัดประสบการณ์ และด้านการจัดสิ่งแวดล้อมตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ด้านการประเมินผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และพบว่า ด้านที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 3 ด้าน คือ ด้านการจัดประสบการณ์ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อม และด้านการเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ ส่วนด้านโภชนาการไม่แตกต่างกัน

เบญจวรรณ ศรีศรี (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความคิดเห็นการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และเปรียบเทียบการบริหารจัดการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 211 คน เครื่องมือ ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า

5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD) และสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การทดสอบค่าที (t-test : Independent Samples) การทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และเปรียบเทียบ รายคู่ตามวิธีของ Scheffe ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร ด้านการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน และด้านส่งเสริมเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอวังทรายพูนจังหวัดพิจิตรทั้ง 6 ด้านจำแนกตามตำแหน่ง พบว่า ตำแหน่งแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการศูนย์ฯ ในภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอวังทรายพูนจังหวัดพิจิตรทั้ง 6 ด้าน จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการ ศูนย์ฯ ในภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ขวัญชนก กุลชะโมรินทร์ (2557 : บทคัดย่อ) ศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการ บริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในเขตอำเภอสหสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาการพัฒนาการบริหารจัดการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอสหสหัสขันธ์ จังหวัด กาฬสินธุ์ และ 2) ศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากรและการบริหารจัดการ ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร และด้านการมีส่วนร่วม และการสนับสนุนจากชุมชน ประชากร ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้ดูแลเด็ก และคณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขต อำเภอสหสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 230 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า มี 5 ระดับ ได้ค่าความ เชื่อมั่นเท่ากับ 0.96 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีหาค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (σ) และความถี่ ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาโดยรวมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ในระดับน้อย ($\mu = 2.31$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับน้อยเช่นเดียวกัน คือ ด้านบุคลากรและ การบริหารจัดการ ($\mu = 2.22$) ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ($\mu = 2.27$) ด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตร ($\mu = 2.17$) ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน ($\mu = 2.57$) 2) แนวทางการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเรียง ความสำคัญจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 2.1) องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นควรตั้งงบประมาณส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการและจัดสรร ครูผู้ดูแลเด็กให้เพียงพอ ต่อจำนวนนักเรียน 2.2) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรจัดให้มีสถานที่จอดรถรับ-ส่งเด็กเล็กที่สะดวกปลอดภัย

อีกทั้งต้อง มีมาตรการป้องกันอัคคีภัย 2.3) คณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรมีส่วนร่วม ในการจัดทำหลักสูตร องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นควรสนับสนุนและส่งเสริมให้บุคลากรศูนย์พัฒนา เด็กเล็กจัดทำแผนการจัดประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง และ 2.4) ควรให้ชุมชนมี ส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญ

ศิริลักษณ์ บุญโต (2558 : 138) ได้ศึกษาแนวทางพัฒนาการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ขององค์การบริหารส่วนตำบลวังบัว อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลวังบัว อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร และ 2) เพื่อหาแนวทางพัฒนาการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ขององค์การบริหารส่วนตำบลวังบัว อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร ได้แบ่งการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหาร ส่วนตำบลวังบัว อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร การรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามจากประชากร จำนวน 76 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม เลือกตอบ และแบบมาตราส่วนประมาณค่า วิเคราะห์ ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานขั้นตอนที่ 2 การหาแนวทางพัฒนาการดำเนินงาน ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลวังบัว อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 คน เพื่อหาแนวทางพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของ องค์การบริหารส่วนตำบลวังบัว อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด และ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่และจัดอันดับ ผลการศึกษาค้นคว้า สรุปได้ดังนี้ 1) ผลการศึกษาสภาพและปัญหาแนวทางพัฒนาการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของ องค์การบริหารส่วนตำบลวังบัว อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร 1.1) ผลการศึกษาสภาพ การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลวังบัว อำเภอคลองขลุง จังหวัด กำแพงเพชร ในภาพรวมด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตรด้านการมีส่วนร่วม การสนับสนุน จากทุกภาคส่วน ด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย ด้านการบริหารจัดการของศูนย์ พัฒนาเด็กเล็ก ด้านส่งเสริม เครือข่ายพัฒนาเด็กปฐมวัย และด้านบุคลากร 1.2) ผลการศึกษาปัญหา การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลวังบัว อำเภอคลองขลุง จังหวัด กำแพงเพชร อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าด้านอื่น ได้แก่ ด้านวิชาการและกิจกรรม ตามหลักสูตร รองลงมาคือ ด้านบุคลากร สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ได้แก่ ด้านส่งเสริม เครือข่ายพัฒนาเด็กปฐมวัย 2) ผลการหาแนวทางพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของ องค์การบริหารส่วนตำบลวังบัว อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร มีแนวทางพัฒนาที่ได้จาก การสัมภาษณ์ที่สำคัญดังต่อไปนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการของศูนย์ พัฒนาเด็กเล็ก คือ จัดการศึกษา ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้เป็นไปตามคู่มือแนวทางและมาตรฐานการจัดการศึกษา 2) ด้านบุคลากร คือ

ส่งเสริมให้บุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษา การจัดกิจกรรมทางการเรียนการสอน 3) ด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยปลอดภัยคือ ให้ความสำคัญเรื่องภูมิทัศน์การจัดสวนให้สวยงามน่ามอง การจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ 4) ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร คือ พัฒนาและสร้างเกณฑ์มาตรฐานการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยของท้องถิ่นให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติ 5) ด้านการมีส่วนร่วมการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนคือ นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน 6) ด้านส่งเสริม เครือข่ายพัฒนาเด็กปฐมวัย คือ ส่งเสริมให้ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมของเด็กอย่างต่อเนื่อง

กัลยาณี ผลไม้ (2557 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กในอำเภอรามัญไศล จังหวัดศรีสะเกษ การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยตามมาตรฐานการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอรามัญไศล จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามภูมิหลังของผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ปกครองนักเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอรามัญไศล จังหวัดศรีสะเกษจำนวน 318 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับตามวิธีของครอนบาค เท่ากับ .9696 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน การทดสอบที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวและเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ ผลการวิจัยพบว่า 1) ภูมิหลังของผู้ปกครองที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง ร้อยละ 70.44 อายุ ระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 39.94 ระดับการศึกษาประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ร้อยละ 27.99 อาชีพเกษตรกร/ประมง ร้อยละ 38.99 รายได้ของครอบครัวต่อเดือน 5,000-15,000 บาท ร้อยละ 46.54 และส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับนักเรียนเป็นบิดา/มารดา ร้อยละ 69.81 2) การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในอำเภอรามัญไศล จังหวัดศรีสะเกษ ตามทัศนะของผู้ปกครองในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก อันดับแรกคือ ด้านบุคลากรและการบริหารจัดการรองลงมา ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย และด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน ตามลำดับ 3) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ผู้ปกครองที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ของครอบครัวต่อเดือน และความเกี่ยวข้องกับนักเรียนต่างกัน มีทัศนะต่อการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่ผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกัน มีทัศนะต่อการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมัคร ถิ่นจินดา (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียนให้มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีมีความสะอาดร่มรื่นสวยงาม และปลอดภัยนั้นส่งผลดีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโรงเรียนสีดาวิทยา อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมาใน 4 ด้าน คือ การใช้อาคารสถานที่ การบำรุงรักษาอาคารสถานที่ การควบคุมดูแลอาคารสถานที่ การประเมินการใช้อาคารสถานที่ โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การปฏิบัติการ (Action) การสังเกต (Observation) การสะท้อนผล (Reflection) พบว่า ก่อนการศึกษาค้นคว้าพัฒนาระบบงานอาคารสถานที่ของโรงเรียนสีดาวิทยา อำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ขาดการวางแผนในการใช้อาคารสถานที่ อาคารเรียนและอาคารประกอบ ขาดการบำรุงรักษาและการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารสถานที่ให้มั่นคงแข็งแรงและปลอดภัย อาคารบางหลังอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม ขาดงบประมาณในการดำเนินการ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียน เช่น ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องสมุด รวมถึงโรงฝึกงานที่ยังขาดอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการฝึกงาน สถานที่รับประทานอาหารกลางวันสถานที่ประชุม ห้องทำงานของครู อาจารย์ ห้องน้ำ ห้องส้วมยังไม่สะอาด สถานที่ในโรงเรียน ที่นั่งและบริเวณพักผ่อนของนักเรียนมีสภาพเก่า และทรุดโทรม สนามกีฬาไม่ได้รับการปรับปรุงขาดดอกไม้ประดับเพื่อให้เกิดความสวยงาม บรรยากาศไม่ร่มรื่น สภาพห้องเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หลังการดำเนินการพัฒนาระบบงานอาคารสถานที่ด้วยการนิเทศภายใน และการมีส่วนร่วมโดยให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นด้านการบำรุงรักษาเห็นในการพัฒนาตามกรอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้อาคารสถานที่มีการวางแผนและการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาอาคารเรียนมีการทำความสะอาดทุกวัน มีการจัดมุมธรรมชาติในอาคารเรียน ห้องเรียนนักเรียนทุกคนช่วยกันทำความสะอาดให้น้ำเรียนอยู่เสมอพร้อมทั้งได้จัดบรรยากาศให้สวยงามรวมไปถึงสถานที่อื่น ๆ เช่น ห้องพักครู ห้องสมุด ห้องพยาบาล หอประชุม ส่งผลให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข ด้านการบำรุงรักษาอาคารสถานที่ มีการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้น้ำเรียน สนามกีฬามีอุปกรณ์ในการเล่นเพียงพอ มีการปรับปรุงเรือนเพาะชำให้เป็นระเบียบเหมาะแก่การศึกษาของผู้เรียน รวมทั้งถนนภายในโรงเรียนมีความสะอาด และที่จอดรถสำหรับครู อาจารย์ นักเรียน และผู้เข้ามาติดต่อราชการได้อย่างเพียงพอ ทำให้โรงเรียนน่าอยู่น่าเรียนมากยิ่งขึ้นด้านการควบคุมดูแลการใช้อาคารสถานที่ ทุกคนมีส่วนร่วมในการอยู่เวรยามรักษาความปลอดภัยตามระเบียบของทางราชการ มีการบริการที่ดีการพัฒนาบริเวณโรงเรียนโดยการรักษาความร่มรื่นสวยงาม ไม่ทำลายต้นไม้ ดอกไม้ให้เสียหาย มีการประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ประดับบริเวณอาคารเรียน มีระบบจัดเก็บขยะที่ดีทำให้บริเวณโรงเรียนสะอาดตา น่าอยู่น่ามอง ด้านการประเมินการใช้อาคารสถานที่ มีการนิเทศติดตามผล มีผู้รับผิดชอบสรุปผลและรายงานผลการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

กมล นัยภัณฑ์ และคณะ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมและศึกษาในสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร พบว่า สถานศึกษาประถมศึกษาในสถานศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร มีการสำรวจปัญหาด้านอาคารเรียน สนามไม้ดอกไม้ประดับ ส้วม และมีปัสสาวะชาย ที่กำจัดและที่ทิ้งขยะทางระบายน้ำเสีย โรงอาหารมีความสำคัญมากเป็นอันดับที่ 1 และความต้องการพัฒนาสิ่งแวดล้อมโดยการปลูกไม้ดอกไม้ประดับมาก

วิจิต เต็มนิล (2552 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่องการศึกษาการริหารระดับก่อนประถมศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง ผลการวิจัยพบว่าระดับปัญหาในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาโดยสำรวจและรายงานองค์ประกอบอยู่ในระดับปานกลาง ด้านอาคารสถานที่ที่มีปัญหามากที่สุด เมื่อแยกตามขนาดของสถานศึกษาพบว่า มีปัญหาโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน แยกเป็นรายงานองค์ประกอบ พบว่า ปัญหาด้านการเงิน ธุรการและพัสดุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เคียงขวัญ สกุลสุธา (2553 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก วัดคำสายทอง สังกัดกองการศึกษาเทศบาลเมืองมุกดาหาร พบว่า 1) สภาพและปัญหาการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดคำสายทอง สังกัดกองการศึกษาเทศบาลเมืองมุกดาหาร มีความรับผิดชอบในการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเป็นของผู้บริหารศูนย์ และครูที่รับผิดชอบงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดคำสายทองยังไม่มีการประชุมชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ปัญหาในการบริหารจัดการคือขาดความร่วมมือจากชุมชน ขาดงบประมาณในการบริหารจัดการ ครูผู้ดูแลเด็กไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองในการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม 2) การดำเนินการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดคำสายทอง ประกอบด้วย การอบรมเชิงปฏิบัติการของการจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมการศึกษาฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้นแบบการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การมอบหมายงานภารกิจและการนิเทศการดำเนินงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมและการติดตาม และการประเมินผล โดยการนิเทศภายใน และร่วมกันสรุปผล และปัญหาในการดำเนินงาน 3) ผลการดำเนินการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดคำสายทอง สังกัดการศึกษาเทศบาลเมืองมุกดาหาร พบว่า ก่อนการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็ก จำนวน 11 คน ไม่มีความรู้ความเข้าใจ และเทคนิควิธีการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม หลังการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็ก จำนวน 11 คน มีความรู้ความเข้าใจ และเทคนิควิธีการในการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมทำให้ครูนำความรู้ความเข้าใจ และเทคนิค

วิธีการที่ได้รับไปพัฒนางานในกระบวนการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มีความสะอาด ปลอดภัยต่อการเรียนรู้ มีความมั่นคงแข็งแรงปลอดภัย พื้นที่ใช้สอยภายในอาคารมีการกำหนดเป็นสัดส่วน ชัดเจนอย่างเป็นระบบ มีการติดตามและประเมินผลเพื่อเป็นข้อมูลพัฒนาปรับปรุงต่อไป

นุชตรี พูลเพิ่ม (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอำนาจเจริญ ปีการศึกษา 2552 จำนวน 220 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นมีความเชื่อมั่น 0.94 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบสมมติฐานโดยใช้ F-test (One-way ANOVA) ผลการศึกษาพบว่า 1) การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอำนาจเจริญ โดยภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ รองลงมาได้แก่ ด้านการจัดประสบการณ์ และด้านการจัดสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบระดับ ความคิดเห็นของผู้ดูแลเด็กที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหาร ส่วนตำบลในจังหวัดอำนาจเจริญ พบว่าโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ด้านการประเมินผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และพบว่าด้านที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 3 ด้าน คือ ด้านการจัด ประสบการณ์ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อม และด้านการเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ ส่วนด้าน โภชนาการ ไม่แตกต่างกัน

ประยูทธ สุภาการ (2554 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนางานอาคารสถานที่ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร พบว่า 1) ผลการศึกษาสภาพ และปัญหาของการพัฒนางานอาคารสถานที่ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร พบว่า สภาพการใช้อาคารสถานที่ยังไม่มีการกำหนดผู้ดูแลที่ชัดเจนนักเรียน ขาดการมีส่วนร่วม ไม่มีการวางแผนการใช้อาคาร และไม่มีการประเมินผลการใช้งาน ปัญหานางานอาคาร สถานที่ พบว่า บริเวณพื้นที่โดยรอบอาคารเป็นป่ารก มีซากอิฐปูนและห้องเรียนไม่สะอาด ไม่เป็น ระเบียบ ขาดการดูแลเอาใจใส่ 2) แนวทางการพัฒนางานอาคารสถานที่ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร ในวงรอบที่ 1 ใช้แนวทางการพัฒนา 2 แนวทาง ประกอบด้วย 1) การศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบ 2) การนิเทศการปฏิบัติงานในวงรอบที่ 2 ใช้การนิเทศการศึกษา ตามกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา 3) ผลการพัฒนางานอาคารสถานที่ของโรงเรียนเทศบาล 2 (วัดนิรมิต) สังกัดเทศบาลเมืองมุกดาหาร พบว่า 1) ด้านการใช้อาคารสถานที่ผลการพัฒนาในวงรอบที่ 2 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.62 อยู่ในระดับปฏิบัติมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยการพัฒนาในวงรอบที่ 2 เพิ่มขึ้นจาก

การพัฒนาในวงรอบที่ 1 ($\bar{X} = 0.65$) โดยมีร้อยละความก้าวหน้า โดยรวมเท่ากับ 62.62 2) ด้านงานบำรุงรักษาอาคารสถานที่ พบว่าพัฒนาในวงรอบที่ 2 โดยผลการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 มีค่าเฉลี่ยการพัฒนาในวงรอบที่ 2 เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาในวงรอบที่ 1 ($\bar{X} = 0.39$) โดยมีค่าร้อยละความก้าวหน้า โดยรวมร้อยละความก้าวหน้าโดยรวมเท่ากับ 48.30 3) ด้านงานควบคุมดูแลอาคารสถานที่ พบว่า ผลจากการพัฒนาในวงรอบที่ 2 ในวงรอบที่ 2 ในภาพรวม มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.73 อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยการพัฒนาในวงรอบที่ 2 เพิ่มขึ้นจากวงรอบที่ 1 ($\bar{X} = 0.75$) โดยใช้ร้อยละความก้าวหน้าโดยรวมเท่ากับ 73.24 4) ด้านงานประเมินผลการใช้อาคารสถานที่ พบว่า การพัฒนาในวงรอบที่ 2 การปฏิบัติภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยการพัฒนาในวงรอบที่ 2 เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาในวงรอบที่ 1 ($\bar{X} = 0.84$) โดยมีค่าร้อยละความก้าวหน้าโดยรวมเท่ากับ 77.14

งานวิจัยต่างประเทศ

บุฟโฟ (Buffo, 2005 : Abstract) ได้ศึกษาการรับรู้ของนักเรียนครูและผู้ปกครองเกี่ยวกับความปลอดภัยภายในโรงเรียนประถมศึกษาในเขตชานเมือง โดยกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 531 คน และผู้ปกครองจำนวน 271 คน ข้อมูลของการศึกษาค้นคว้านี้ ได้รับจากแหล่งที่มา 3 ที่ คือ 1) เอกสารที่จำเป็นในการสำรวจเพื่อประเมิน 2) การสำรวจจากนักจิตวิทยาของโรงเรียนในกลุ่มเป้าหมาย และ 3) การหากิจกรรมที่สัมพันธ์กันของทั้ง 3 กลุ่มเป้าหมาย ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนรับรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนน้อยกว่าครูและผู้ปกครอง ในขณะที่นักเรียนเกรด 5 และเกรด 6 รับรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยของพวกเขา น้อยกว่านักเรียนเกรด 4 โดยนักเรียนมักจะรับรู้ว่ามีสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนมีความปลอดภัยน้อยและจากการศึกษา ยังพบว่า ผู้มีส่วนร่วมจากโรงเรียนขนาดใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อความปลอดภัยในโรงเรียนมากกว่าผู้มีส่วนร่วมจากโรงเรียนที่มีการรับรู้ในด้านความปลอดภัยในโรงเรียนมากกว่าผู้มีส่วนร่วมจากโรงเรียนที่ไม่มีชั้นเรียนพิเศษ รูปแบบของการค้นพบทั้งหมด ซึ่งให้เห็นว่านักเรียนจะมีการรับรู้ในเชิงสร้างสรรค์ต่อสภาพแวดล้อมในโรงเรียนน้อย

เรินคี (Reinke, 2006 : Abstract) ได้ศึกษาการพัฒนางานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมระบบของโรงเรียนมีการช่วยเหลือและพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนในการเรียนการสอนก่อนที่จะเกิดอุปสรรคเกี่ยวกับปัญหาด้านพฤติกรรมของนักเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายครั้งก่อนการเกิดปัญหาและผลที่จะเกิดภายหลังจากการเกิดปัญหาพฤติกรรมต่อต้านสังคมของนักเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันและเปลี่ยนแปลงระบบในห้องเรียนภายใต้ระบบของโรงเรียนเพื่อช่วยให้เกิดพฤติกรรมในด้านบวกของนักเรียน จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้านี้เป็นการหาผลกระทบของการใช้เทคนิค (CCU) ของครูและพฤติกรรมของนักเรียนซึ่งจุดเน้นของการศึกษาที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงของการในชั้นเรียน

เพื่อโยงไปสู่ผลของพฤติกรรมที่ดีซึ่ง ผลลัพธ์ที่ได้แสดงให้เห็นว่าเครื่องมือที่ใช้คือ (CCU) บวกกับผลลัพธ์ด้านทักษะ ทำให้แผนการจัดการของครูในชั้นเรียนมีเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้คำชมเชย โดยเฉพาะจงพฤติกรรมที่ควรได้รับคำชมเชยและลดการตำหนิการว่ากล่าว ยิ่งไปกว่านั้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมช่วยเหลือของครูทำให้พฤติกรรมของนักเรียนเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะลดพฤติกรรมด้านการทำลาย มากกว่าไปว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงในเวลาเพียงหนึ่งเดือนหลังจากนั้น ซึ่งประโยชน์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลของโรงเรียนและพบว่าทำให้คำปรึกษาในห้องเรียนมีประโยชน์อย่างยิ่ง และยังเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และยังเป็นประโยชน์ต่อครูผู้บริหาร โรงเรียนและนักจิตศาสตร์ในโรงเรียนอีกด้วย

แคลช (Cash, 2006 : unpagged) ได้ศึกษาอิทธิพลของขนาดชั้นเรียนเรียกว่าจะมีผลต่อความพึงพอใจและความรู้ของนักเรียนเพียงใด พบว่า นักเรียนที่เรียนในห้องเรียนที่มีขนาดปกติกับขนาดใหญ่กว่าปกติ จะมีความพึงพอใจในสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนพอๆ กัน ไม่พบความสัมพันธ์ที่แน่นอนเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทั้งสองกลุ่มที่ใช้ห้องเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน

กล่าวโดยสรุปจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดได้ว่า เป้าหมายของการบริหารการศึกษาจำเป็นต้องที่ผู้วิจัยศึกษาและมีความรู้เกี่ยวกับขอบเขตเนื้อหา หลักการ แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนและการเอาใจใส่จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้บริหาร ชุมชนที่จะต้องกำหนดภารกิจร่วมกันในการพัฒนางานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพเพื่อเอื้ออำนวยต่อการบริหารงานอื่นๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ให้ความสำคัญในการบริหารจัดการ รวมทั้งการพัฒนาอาคารสถานที่เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อันที่ส่งผลต่อสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาเพื่อการศึกษาต่อในระดับปฐมวัยต่อไป